

Kansalaisten tietämys vieraslajeista Suomessa ja Karjalan tasavallassa

DIAS-hankkeen kyselyjen tulokset

Elina Nyberg, Panu Kontio, Kati Vierikko,
Natalia Räikkönen, Anne Holma, Hanna Koivula,
Terhi Rytteri, Ekaterina Shorohova, Sannakajsa Velmala

Suomen ympäristökeskuksen raportteja 36 / 2021

Kansalaisten tietämys vieraslajeista Suomessa ja Karjalan tasavallassa

DIAS-hankkeen kyselyjen tulokset

**Elina Nyberg, Panu Kontio, Kati Vierikko,
Natalia Räikkönen, Anne Holma, Hanna Koivula,
Terhi Rytteri, Ekaterina Shorohova, Sannakajsa Velmala**

Suomen ympäristökeskuksen raportteja 36 | 2021

Suomen ympäristökeskus

Ympäristöpolitiikkakeskus

Kirjoittajat: Elina Nyberg¹⁾, Panu Kontio¹⁾, Kati Vierikko¹⁾, Natalia Räikkönen²⁾, Anne Holma¹⁾,
Hanna Koivula¹⁾, Terhi Rytteri¹⁾, Ekaterina Shorohova²⁾, Sannakajsa Velmala²⁾

¹⁾ Suomen ympäristökeskus

²⁾ Luonnonvarakeskus

Vastaava erikoistoimittaja: Anu Akujärvi

Rahoittaja/toimeksiantaja: Karelia CBC -ohjelman Dias-hanke.

Ohjelmaa rahoittavat Euroopan unioni, Suomi ja Venäjä.

Julkaisija ja kustantaja: Suomen ympäristökeskus (SYKE)

Latokartanonkaari 11, 00790 Helsinki, puh. 0295 251 000, syke.fi

Taitto: Elina Nyberg

Kannen kuva: Elina Nyberg

Julkaisu on saatavana veloituksetta internetistä: www.syke.fi/julkaisut | helda.helsinki.fi/syke

ISBN 978-952-11-5424-9 (PDF)

ISSN 1796-1726 (verkkokj.)

Julkaisu vuosi: 2021

Tiivistelmä

Kansalaisten tietämys vieraslajeista Suomessa ja Karjalan tasavallassa

Vieraslaji on haitallinen, jos se uhkaa luonnon monimuotoisuutta tai siihen liittyviä ekosysteemipalveluita. Haitallisista vieraslajeista osa on säädetty kansallisesti ja osa koko EU:n tasolla haitallisiksi. Haitalliseksi määriteltyjen vieraslajien maahantuonti, kasvatusta, myynti ja muu hallussapito sekä ympäristöön päästäminen on kielletty. Nykyisin haitallisten vieraslajien torjuntaan kiinnitetään yhä enemmän huomiota ja käytetään resursseja. Tärkeä osa torjuntatyötä on lisätä vieraslajien ja niiden aiheuttamien haittojen tuntemusta sekä tietoa oikeaoppisista torjuntamenetelmistä.

DIAS-hankkeessa (Osaamisen ja aineistojen vaihdon yhteistyöverkosto), jonka toteuttajina olivat Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus ja Karjalan tutkimuskeskus (KarRC RAS) tarkasteltiin vieraslajiasioita Suomessa sekä Venäjän Karjalassa. DIAS-yhteistyöhankkeen tavoitteena oli lisätä tietoa haitallisten vieraslajien aiheuttamista uhkista luonnon monimuotoisuudelle ja mm. virkistyskäytölle tai kotitalousviljelylle. Lisäksi tavoitteena oli jakaa hyviä kokemuksia erilaisista leviämistä ehkäisevistä toimenpiteistä ja hyviksi koetuista torjuntakeinoista niin järjestöille, tutkijoille, viranomaisille kuin kansalaisille. Luomalla uusia tiedonvaihtomenetelmiä sekä perustamalla ja yhdistämällä lajistoa-aineiston hallintaan ja avoimen datan jakamiseen hyödynnettäviä yhteisiä digitaalisia ICT-alustoja, voidaan maiden välistä viranomaisyhteistyötä parantaa.

Hankkeessa toteutettiin internetpohjaiset Webropol-kyselyt kansalaisille Suomessa sekä Karjalan tasavallassa Venäjällä kesän ja syksyn 2020 aikana. Kyselyillä pyrittiin kartoittamaan, miten hyvin ihmiset tuntevat vieraslajit, vieraslajien levinneisyyttä sekä vieraslajien torjuntaa. Kyselyt sisälsivät samoja kysymyksiä / teemoja, mutta niitä oli sovitettu molempien maiden olosuhteisiin. Tässä raportissa esittelemme Suomen ja Karjalan tasavallan kyselyjen tulokset sekä vastaajien esille nostamia keinoja vieraslajien torjunnan edistämiseksi.

Suomessa kyselyyn vastasi yhteensä 475 henkilöä. Vastaajien ikä painottui ikäryhmiin 40–49- sekä 50–64-vuotiaat. Alueellisesti eniten vastauksia saatiin Etelä- ja Keski-Suomesta (asuinpaikka ja mökki-paikkakunta huomioitu). Karjalan tasavallan kyselyyn vastasi yhteensä 84 henkilöä, joista suurin osa asui tai vieraili säännöllisesti Petroskoin alueella. Eniten vastauksia saatiin 30–39-vuotiailta henkilöiltä.

Kyselyihin vastanneet olivat kohtalaisen tietoisia vieraslajeista. Eniten tietoa vieraslajeista oli saatu internetin välityksellä (vieraslajiportaalit) sekä paikallisesta mediasta. Myös sosiaalinen media ja tuttavapiiri nousivat esiin tärkeinä tiedonvälityskanavina. Suomessa vastaajat tunsivat parhaiten maaekosysteemien kasvievieraslajit ja toiseksi parhaiten selkärangaiset. Vesiekosysteemien vieraslajit olivat hieman vieraampia, samoin kuin metsien ja peltojen tuholaiset. Monet vastaajista olivat osallistuneet vieraslajien torjuntaan, useimmiten omassa lähiympäristössään, mutta melko usein myös talkoissa.

Ideota vieraslajitoiminnan kehittämiseksi saatiin kyselyissä paljon. Vastaajat toivoivat esimerkiksi viestinnän parantamista, ohjausta, paikallishallinnon roolin selkiytystä tai resursseja sekä muutoksia lainsäädäntöön. Myös torjunnan pitkäjänteisyyden tukeminen sekä vieraslajihavaintojen ilmoittamisjärjestelmien kehittäminen mainittiin. Suomessa pohdittiin erilaisia tapoja motivoida ihmisiä mukaan toimintaan ja kehitettiin järjestelmien toimivuutta, Karjalan tasavallassa taas toivottiin parempaa viestintää siitä, mihin havaintoja voi ilmoittaa.

Suomessa toteutetun kyselyn perusteella muodostettiin toimenpidesuosituksia vieraslajien torjuntaan. Toimenpide-ehdotukset jaoteltiin eri teemoihin, kuten resurssit, koulutus, viestintä, sääntelyn kehittäminen, yhden luukun periaate (ilmoittamis- ja hallinnointijärjestelmät), motivointi sekä tapahtumat.

Asiasanat: vieraslajit, luonnon monimuotoisuus, kyselytutkimukset

Sammandrag

Medborgarnas kunskaper om främmande arter i Finland och i Karelska republiken

En främmande art är invasiv om den hotar hela den biologiska mångfalden eller olika ekosystemtjänster. Enligt lagstiftning klassificeras invasiva främmande arter (IFA) som invasiva antingen i hela EU eller i Finland. Därför är det förbjudet att importera, föda upp, sälja eller på annat sätt inneha eller släppa ut dem i naturen. Nuförtiden fäster man även allt mer uppmärksamhet vid att motarbeta dessa arter och använder resurser på detta. En viktig del av arbetet med att motarbeta de främmande arterna är att öka kunskaperna om dem, om de skador de orsakar samt om rätt sätt att motarbeta dem.

DIAS-projektet (Collaborative Data and Information Exchange Network for Managing Invasive Alien Species) som genomförs av Naturresursinstitutet, Finlands miljöcentral och Karelens forskningscentral (KarRC RAS) granskade frågor i samband med IFA både i Finland och ryska Karelen. Målet med DIAS-samarbetsprojektet var att öka kunskaperna om hoten som IFA utgör för naturens mångfald och bland annat för användning för rekreativ ändamål eller hushållsodling. Dessutom var målet med projektet att dela goda erfarenheter av olika åtgärder för att förhindra spridning och av bekämpningsåtgärder som konstaterats vara effektiva, både till organisationer, forskare, myndigheter och medborgare. Det går att förbättra samarbetet mellan myndigheterna i olika länder genom att skapa olika metoder för utbyte av information samt genom att skapa och kombinera gemensamma digitala ICT-plattformar för hantering av artmaterial och delning av öppna data.

Projektet genomförde webbaserade Webropol-enkäter för medborgarna i Finland och Karelska republiken i Ryssland under sommaren och hösten 2020. Enkäterna strävade till att kartlägga hur väl medborgarna kände till de olika främmande arterna, hur utbredda de var samt hur man bekämpar dem. Enkäterna innefattade samma frågor/teman men hade anpassats för förhållandena i respektive land. I den här rapporten presenterar vi resultaten av undersökningarna i Finland och i Karelska republiken samt metoder som respondenterna tog upp för att främja bekämpningen av främmande arter.

I Finland besvarades enkäten av totalt 475 personer. Respondenternas åldersgrupper var koncentrerade på 40–49- samt 50–64-åringar. Regionalt sett inkom de flesta svaren från Södra och Centrala Finland (med beaktande av bostads- och stugor). I Karelska republiken besvarades enkäten av totalt 84 personer. De flesta bodde i eller besökte regelbundet området kring Petrozavodsk. De flesta som svarade var individer i åldern 30–39 år.

De som besvarade enkäten var måttligt medvetna om IFA. Mest information om IFA hade de fått via internet (portalerna om IFA) samt i lokala medier. Även sociala medier och bekantskapskretsen togs upp som viktiga kanaler för informationsförmedling. I Finland var markekosystemets främmande växtarter det som respondenterna kände till bäst. Näst bäst kände de till djurarterna. IFA i vattensystemen var mindre kända, liksom skadedjuren i skogarna och på åkrarna. Många av respondenterna hade deltagit i bekämpningen av IFA, oftast i sin egen närmiljö, men ofta även inom ramen för talkoarbete.

Enkäten gav många idéer för utveckling av aktiviteterna i samband främmande arter. Respondenterna ville Förkortning bl.a. ha bättre kommunikation och ledning, en klarläggning av den lokala förvaltningens roll eller resurser samt ändringar i lagstiftningen. De nämnde även stöd för långsiktig bekämpning och utveckling av anmälningsystemen för observationer av främmande arter. I Finland diskuterad man olika sätt att motivera folk att delta i verksamheten och utvecklade systemen, medan deltagarna i Karelen snarare ville få bättre kommunikation om hur de kunde anmäla sina observationer.

Baserat på enkäten som genomfördes i Finland gjorde vi upp rekommendationer för åtgärder i fråga om bekämpning av IFA. Förslagen till åtgärder delades upp efter tema, t.ex. resurser, utbildning, kommunikation, utveckling av regleringen, principen om en enda betjäningsspunkt (anmälnings- och administrationssystem), motivation och evenemang.

Indextermer: främmande arter, naturens mångfald, enkäter

Abstract

Citizen knowledge of invasive alien species in Finland and Russian Karelia

An alien species is invasive if it threatens biodiversity or related ecosystem services. Some of the invasive alien species (IAS) are regulated nationally and some throughout the EU. This means that import, breeding, sale, and other possession of alien species classified as invasive, as well as their release into the environment, is prohibited. Today, more and more attention and resources are being used to control IAS. An important part of the control work is to increase knowledge of these species, the damage they cause, and proper eradication methods.

The DIAS project (Collaborative Data and Information Exchange Network for Managing Invasive Alien Species) implemented by the Natural Resources Institute Finland, the Finnish Environment Institute and the Karelian Research Center of the Russian academy of Sciences (KarRC RAS), examined alien species in Finland and Russian Karelia. The aim of the project was to increase citizens' knowledge on the threats invasive alien species can cause to biodiversity and e.g., recreational use or household farming. In addition, the aim was to share knowledge of prevention and proven control measures with other organizations, researchers, authorities and citizens. By creating new methods of information exchange and establishing and combining common digital ICT platforms for the management of and sharing of open species data, co-operation between authorities can be improved.

The project carried out Internet-based Webropol surveys for citizens in Finland and the Republic of Karelia in Russia during the summer and autumn of 2020. The aim of the surveys was to analyze citizens' awareness of invasive alien species, their distribution and regulation. The surveys included the same themes, but specific questions were adapted to local context in both countries.

In this report, we present the results of the surveys of Finland and the Republic of Karelia, as well as the means raised by the respondents to promote the regulation of invasive alien species. In Finland, a total of 475 people responded to the survey. The biggest age groups were 40–49 and 50–64-year-olds. Regionally, most respondents lived or visited regularly regions in Southern and Central Finland. A total of 84 people responded to the survey of the Republic of Karelia, most of whom lived or regularly visited the Petrozavodsk region. Most respondents were between the age of 30–39.

Respondents were moderately aware of invasive alien species. Most information on IAS had been obtained via the Internet (invasive species portals) and local media. Social media and acquaintances also emerged as important channels of communication. In Finland, the respondents were best acquainted with terrestrial plant species and second best with terrestrial vertebrates. Invasive alien species in aquatic ecosystems were less known, as were pests in forests and fields. Many of the respondents had been involved in the control of IAS, mostly in their own immediate environment, but quite often also in eradication events.

The surveys provided a lot of ideas for developing the control and eradication measures of invasive alien species. For example, respondents wished for better communication, guidance, clarification of the role and resources of local governments, and changes in legislation. Additionally, respondents suggested more support for long-term control measures and the development of reporting systems for observations of invasive alien species. In Finland, respondents proposed various ways of motivating people to participate in different activities and developing the functionality of different systems. In Karelia, respondents wished for better communication about where observations could be reported.

We compiled action proposals for the control and eradication measures of invasive alien species based on the survey carried out in Finland. The proposed measures were divided into different themes, such as resources, training, communication, regulatory development, reporting and management systems, motivation and events.

Keywords: invasive alien species, biodiversity, survey

Резюме

Анализ осведомленности населения об инвазивных чужеродных видах в Финляндии и в Республике Карелия

Чужеродные виды являются вредоносными, если они угрожают биоразнообразию или связанным с ним экосистемным услугам. В Европейском союзе существует запрет на ввоз, содержание, разведение, продажу и поступление в окружающую среду чужеродных инвазивных видов растений и животных, классифицируемых как вредоносные.

Проект DIAS (Сеть сотрудничества по совместному сбору данных и обмену информацией с целью управления инвазивными чужеродными видами), реализуемый Институтом природных ресурсов Финляндии, Институтом окружающей среды Финляндии и Карельским Научным Центром Российской Академии Наук, нацелен на распространение знаний об инвазивных чужеродных видах, об угрозах, которые они создают биоразнообразию, а также рекреационным территориям, садоводству и сельскому хозяйству. Задачей проекта также является обмен опытом по достижению положительных результатов в предотвращении распространения инвазивных видов, и в использовании средств борьбы с ними.

В рамках проекта в 2020 году проведены интернет-опросы на платформе Webropol с целью оценки того, насколько хорошо граждане Финляндии и Республики Карелия знакомы с чужеродными видами, их распространением и методами борьбы с ними. Гражданам задавали сходные вопросы, однако, с учетом местной специфики. В отчете приведены результаты опросов, а также отмеченные респондентами средства содействия борьбе с чужеродными видами. В Финляндии на вопросы ответили 475 человек преимущественно в возрасте от 40 до 64 лет. Большинство участников опроса проживают или имеют дачные участки в Южной и Центральной Финляндии. В Республике Карелия на опрос ответили 84 человека, в основном, в возрасте 30-39 лет и проживающие в Петрозаводске или его окрестностях. Участники опроса в обеих странах были достаточно хорошо осведомлены о чужеродных видах через интернет порталы об инвазивных видах, средства массовой информации и социальные сети. В Финляндии респонденты хорошо разбирались, в первую очередь, в видах наземных растений, и, во вторую очередь, в видах позвоночных животных. С чужеродными видами водных экосистем и с видами лесов и полей население знакомо хуже. Многие участники опроса имели опыт борьбы с инвазивными видами в ближнем окружении и на общественных субботниках.

В ходе опроса респонденты высказали пожелания по борьбе с чужеродными видами: улучшение обмена информацией, получение конкретных рекомендаций по борьбе с разными видами, определение ответственности и выделение ресурсов на уровне местных органов власти, внесение предложений по изменению законодательства. Рассматривались возможности организации долгосрочных наблюдений за чужеродными видами. В Финляндии обсуждали возможности повышения мотивации жителей к участию в мероприятиях и повышения функциональности систем по организации борьбы с инвазивными видами, а в Республике Карелия выражали пожелания улучшить систему коммуникации для сообщения результатов наблюдений. На основе исследований, проведенных в Финляндии, подготовлены рекомендации по борьбе с чужеродными инвазивными видами. Рассмотрены такие темы как: ресурсы, образование, профессиональная подготовка, коммуникации, нормативно-правовое регулирование, системы управления и уведомления, мотивация и организация мероприятий.

Ключевые слова: чужеродные виды, инвазивные виды, биоразнообразиие, социальные опросы

Sisällys

Tiivistelmä.....	3
Sammandrag	4
Abstract.....	5
Резюме	6
1 Johdanto	9
1.1 Lajien tunnistaminen ja luontotieto	9
1.2 Suomen ja Karjalan tasavallan vieraslajikyselyt	11
2 Suomen kyselyn vastaajat ja tulokset	13
2.1 Vastaajien taustatekijät ja maakuntien edustus vastauksissa.....	13
2.2 Vastaajien vieraslajituntemus ja alueen torjuntatoimet	15
2.3 Maakunnissa levinneet vieraslajit.....	20
2.3.1 Maaekosysteemissä esiintyvät vieraslajit.....	20
2.3.2 Maaekosysteemien vieraslajien aiheuttamat haitat	22
2.3.3 Vesiekosysteemissä esiintyvät vieraslajit	23
2.3.4 Muut vieraslajit	24
2.4 Ihmisen vaikutus vieraslajien leviämiseen ja leviämisen torjunta.....	25
2.4.1 Maalla esiintyvien haitallisten vieraslajien torjuntatoimet	26
2.4.2 Haitallisten vieraslajien torjunta vesialueilla	27
2.4.3 Sisätilojen tuholaisten ja vieraslajien torjunta.....	27
2.5 Tiedon saanti ja jakaminen vieraslajeista	27
2.6 Vieraslajitoiminnan kehittäminen.....	29
2.6.1 Viestinnälliset keinot.....	29
2.6.2 Resurssointiin, hallinnointiin ja sääntelyyn liittyvät keinot.....	30
2.6.3 Torjuntatoimet, leviämisen ehkäisytoimet ja niiden edistäminen.....	31
3 Karjalan tasavallan kyselyn vastaajat ja tulokset	32
3.1 Vastaajien taustatekijät	32
3.2 Vastaajien vieraslajituntemus ja torjuntatoimet.....	34
3.3 Ihmisen vaikutus vieraslajien leviämiseen ja leviämisen torjunta.....	38
3.4 Tiedon saanti ja jakaminen vieraslajeista	39
3.5 Vieraslajitoiminnan kehittäminen.....	39
4 Yhteenveto ja johtopäätökset	42
4.1 Vieraslajien tunnistus ja torjunta Suomessa	42
4.2 Vieraslajien tunnistus ja torjunta Karjalan tasavallassa.....	43
4.3 Suomen ja Karjalan tasavallan tulosten vertailu – erot ja yhtäläisyydet	43
4.4 Toimenpidesuosituksien Suomeen kyselyn pohjalta.....	44
Liite 1 – Vieraslajien torjuntaan liittyviä hankkeita ja nettisivuja Suomessa	47
Lähteet.....	50

1 Johdanto

1.1 Lajien tunnistaminen ja luontotieto

Suomessa havaitaan vuosittain alueellemme uusia lajeja, joita kansalaiset ilmoittavat Suomen lajitietokeskukseen (<https://laji.fi/>). Suurin osa näistä lajeista on satunnaisvierailijoita, jotka eivät menesty viileässä ilmastossamme. Ilmastonmuutoksella on kuitenkin merkittävä vaikutus lajien leviämiseen, sillä se pakottaa lajeja siirtymään lämpenevän ilmaston seurauksena kohti viileämpiä alueita, joiden ilmasto-oloihin ne ovat sopeutuneet (Walther ym. 2002, Pecl ym. 2017).

Osa Etelä- ja Keski-Euroopan lauhkean lehtimetsävyöhykkeen lajien levinneisyysalueista kurottuu kohti pohjoista. Vaikka lajit leviävät uusille alueille ihmistoiminnan aiheuttaman ilmastomuutoksen vuoksi, nämä lajit eivät ole Suomelle vieraslajeja, jos ne leviävät tänne itsestään. Vieraslajista puhutaan siinä tapauksessa, jos eliölaji leviää ihmisen tahallisen tai tahattoman toiminnan seurauksena levinneisyysalueensa ulkopuolelle, jonne se ei ilman ihmisen apua olisi kyennyt leviämään.

Kuinka moni meistä oikeastaan kiinnittää huomiota asuinympäristönsä, ulkoilun alueensa tai kävelyreitinsä kasvi- tai eläinlajeihin? Tähän vaikuttavat mm. henkilön luontotietous, kiinnostus luontoa kohtaan ja harrastuneisuus (Novoa ym. 2017). Luontoharrastuksen kautta yksittäisten eliölajiryhmien osaaaminen voi olla huippuluokkaa, ja monet lintuharrastajat tai metsästäjät osallistuvat aktiivisesti vapaaehtoiseen lajistokartoitukseen (mm. lintuatlas, riistalaskennat). Kansalaisia kannustetaan havainnoimaan luontoa ja lajeja erilaisin tempauksin ja kampanjoin, esimerkkinä lapsille ja nuorille suunnattu Luonto-Liiton vuosittain järjestämä kevätseuranta.

Suomalaisten luontotietämyksen tai lajitunnistuksen tasoa ei ole kansallisella tasolla selvitetty. Eurooppalainen tutkimus on useamman kerran selvittänyt EU-kansalaisten tietotasoa ja ymmärrystä luonnon monimuotoisuudesta ja sen suojelutarpeesta, mutta se ei kuitenkaan anna riittävää tietoa kansalaisten lajitunnistuksen tasosta. Selvitysten mukaan eurooppalaisten tietämys biodiversiteetistä ja sen suojelutarpeesta on viime vuosina vahvistunut (EEA 2019). Toisaalta kaupungistumisen oletetaan aiheuttavan ihmisen erkaantumista luonnosta, ja tutkijat puhuvatkin ns. ihmis-biodiversiteettiristiriidasta (engl. people-biodiversity paradox), jossa luontokokemusten vähenemisen seurauksena ihmisen ja luonnon välinen suhde kapenee, ja luonnon monimuotoisuudesta tulee meille merkityksetöntä (Soga & Gaston 2016). Erityisesti alkuperäisluonnon merkitys vähenee, ja kansainväliset tutkimukset ovat osoittaneet, että ihmiset arvostavat ja tunnistavat helpommin kaupunkiympäristössä ja puistoissa kohdattavia eksoottisia lajeja kuin oman maansa alkuperäislajistoa (Muratet ym. 2015, Celis-Diez ym. 2017). Media vaikuttaa myös lajien tunnistamiseen ja maailmankuulut uhanalaiset ikonilajit, kuten tiikeri tai panda ovat monille tutumpia kuin kotimaiset uhanalaiset lajit (Ballouard ym. 2011).

Jos emme kykene erottamaan lajeja toisistaan, miten tunnistamme pihamaamme tai lähiympäristösämme esiintyvien kasvi- tai eläinlajien haitallisuuden? Monelle voi olla hankalaa erottaa ja ymmärtää ero luontaisesta levinneen tulokaslajin ja vieraslajin välillä. Monet kotipuutarhurit kitkevät pihamailtaan ei-toivottuja kasvilajeja ja aitaavat kasvimaataan kutsumattomilta ruokailijoilta. Mutta onko kasvi tai eläin haitallinen vieraslaji, vaikka se aiheuttaakin harmia puutarhassa? Päinvastoin monet ei-toivotut rikakasvit voivat kuulua alkuperäislajistoomme, kuten kimalaisille ja mehiläisille alkukesästä ravintoa tarjoavat voikukat (*Taraxacum* -ryhmä). Yleisesti koristekasveina käytetyt näyttävät kasvit kuten kurturuusu (*Rosa rugosa*) (Kuva 1), komealupiini (*Lupinus polyphyllus*) tai japanintatar (*Reynoutria japonica*) taas luokitellaan nykyään säädöksin haitallisiksi vieraslajeiksi Suomessa.

Virallisen määritelmän mukaan vieraslaji on haitallinen, jos se uhkaa luonnon monimuotoisuutta tai siihen liittyviä ekosysteemipalveluita. Kansalliseen haitallisten vieraslajien luetteloon on luokiteltu 16 lajia, kahdeksan lajiryhmää ja yksi risteymä (Vieraslajit.fi-verkkosivusto 2021). Monet haitalliset vieraslajit voivat myös risteytyä alkuperäislajiston kanssa ja aiheuttaa geneettisen monimuotoisuuden häviämistä alkuperäislajien populaatioissa.

Kuva 1. Kurtturuusu. Kuva: Natalia Räikkönen.

Luonnon monimuotoisuuteen kohdistuvien uhkien lisäksi vieraslajeilla voi olla merkittäviä yhteiskunnallisia ja taloudellisia vaikutuksia. Vuonna 2015 voimaan astunut Euroopan Unionin vieraslajiasetus (EU N:o 1143/2014) edellyttää, että kaikissa jäsenvaltioissa on käytössä tehokkaita hallintatoimenpiteitä haitallisten vieraslajien hävittämiseksi tai niiden leviämisen rajoittamiseksi.

Suomi on aktiivisesti edistänyt kansallista vieraslajipolitiikkaa viimeisen kymmenen vuoden aikana. Kansallinen vieraslajistrategia hyväksyttiin valtioneuvostossa vuonna 2012 (Maa- ja metsätalousministeriö 2012). Laki vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta (1709/2015) tuli voimaan vuoden 2016 alusta. Lain tavoitteena on torjua vieraslajeista aiheutuvia vahinkoja alkuperäisille eläin- ja kasvilajeille mm. estämällä haitallisimpien vieraslajien maahantuonti, niiden kasvattaminen tai päästäminen ympäristöön. Lain toimeenpanon edistämiseksi Luonnonvarakeskus ja Suomen ympäristökeskus ovat valmistelleet osana valtioneuvoston yhteistä selvitys- ja tutkimustoimintaa neljä hallintasuunnitelmaa vuosina 2018, 2019, 2020 ja 2021 kansallisesti ja EU:n tasolla haitallisiksi säädettyille vieraslajeille (Vieraslajit.fi-verkkosivusto 2021, Maa- ja metsätalousministeriö 2021).

Euroopan Unioni velvoittaa jäsenvaltioitansa sitoutumaan haitallisten vieraslajien torjumiseen. Lajit eivät kuitenkaan tunnista hallinnollisia rajoja, vaan kulkeutuvat ja levittäytyvät myös EU:n ulkopuolelta. Kansainvälinen, EU:n ja muiden maiden välinen yhteistyö on erittäin tärkeää haitallisten vieraslajien leviämisen torjumiseksi. Yhteistyötä voivat hankaloittaa erilaiset tulkinnat lajien haitallisuudesta ja maiden vaihteleva lainsäädäntö.

Venäjällä kansallista vieraslaji -politiikkaa ja lainsäädäntöä säännellään useilla laeilla. Punaisessa kirjassa listattuja ja Venäjän tasavallalle uusia lajeja saa tuoda maahan, siirtää tai kasvattaa vain erityisluvalla. Lisäksi säädetään valtion viljelykasvien tuotannon suojelemisesta karanteenilajeilta, tuholaisilta, kasvisairauksilta ja rikkaruhoilta. Maassa on tunnistettu karanteenilajeja (tuholaisia, kasvien

taudinaiheuttajia ja rikkaruohoja), joiden torjumiseksi on asetettu kansallisia määräyksiä. Karanteeni-lainsäädäntöä päivitetään parhaillaan vastaamaan kansainvälisiä vaatimuksia. Vieraslajipolitiikkaan ja lainsäädäntöön tulisi myös tuoda konkreettasia torjunnan ja toimenpiteiden osalta.

Suomen ja Venäjän Karjalan tasavallan tutkimuslaitosten kolmivuotisen (2018–2021), ENI CBC Karelian rahoittama ”Collaborative Data and Information Exchange Network for Managing Invasive Alien Species – DIAS” - yhteistyöhankkeen tavoitteena oli lisätä tietoa haitallisten vieraslajien aiheuttamista uhkista luonnon monimuotoisuudelle ja mm. virkistyskäytölle tai kotitalousviljelylle. Hankkeen avulla haluttiin myös jakaa hyviä kokemuksia erilaisista leviämistä ehkäisevistä toimenpiteistä ja hyviksi koetuista torjuntakeinoista niin eri järjestöille, tutkijoille, viranomaisille kuin kansalaisille. Luomalla uusia tiedonvaihtomenetelmiä sekä perustamalla ja yhdistämällä lajistoaineiston hallintaan ja avoimen datan jakamiseen hyödynnettäviä yhteisiä digitaalisia ICT-alustoja, voidaan maiden välistä viranomaisyhteistyötä parantaa. Hanketta koordinoi Suomen ympäristökeskus (SYKE) ja muita partnereita olivat Karjalan tutkimuskeskus (KarRC RAS) ja Luonnonvarakeskus (Luke).

1.2 Suomen ja Karjalan tasavallan vieraslajikyselyt

DIAS-hankkeen tavoitteena oli kartoittaa kansalaisten kokemuksia, tietoa ja torjunta-aktiivisuutta liittyen haitallisiin vieraslajeihin Suomessa ja karanteenilajeihin Karjalan tasavallassa Venäjällä. Suomen ympäristökeskuksen ja Luonnonvarakeskuksen yhteistyönä toteutettiin internet-pohjaiset Webropol-kyselyt kesän ja syksyn 2020 aikana. Suomeen kohdistettu kysely oli avoinna heinäkuusta elokuun loppuun ja Karjalan tasavaltaan tehty kysely elokuun puolivälistä vuoden 2020 loppuun. Vaikka molemmissa kyselyissä tavoitteet olivat samat, kysymyksiä oli sovitettu molempien maiden olosuhteisiin. Karjalan tasavallassa toteutettu kysely oli myös Suomen kyselyä lyhyempi.

Suomessa toteutettua kyselyä mainostettiin jakamalla sitä Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) sosiaalisen median kanavilla, Vieraslajiportaalissa (nimi muuttunut vieraslajit.fi -verkkosivustoksi) sekä tiedottamalla siitä Maaseudun sivistysliiton, Liperin kunnan ja Yhteinen ympäristö -elinvoimaa ympäristöstä -hankkeen järjestämän Pohjois-Karjalan vieraslajeihin keskittyvän vieraslaji-illan osallistujille. Kyselyä mainostettiin myös vieraslajeja käsittelevien hankkeiden, kuten Allergia- Iho- ja astmaliiton sekä WWF Suomen yhteisen Terve askel luontoon ja Suomen luonnonsuojeluliiton koordinoiman Viekas-LIFE -hankkeen sosiaalisen median kanavilla.

Karjalan tasavaltaan kohdennettua Webropol-kyselyä mainostettiin Venäjän vieraslajiportaalissa, ja siitä järjestettiin mainoskampanjoita sosiaalisessa mediassa. Kyselystä tehtiin myös paperinen versio, jota oli tarkoitus jakaa koululaisille ja Dacha-osuuskunnissa, mutta kyselyjen jakoa vaikeutti Covid-19 pandemia. Tässä raportissa on esitelty Webropol-kyselyyn tulleet vastaukset.

Tässä raportissa käsitellään DIAS-hankkeessa tehtyjen vieraslajien esiintymistä ja torjuntaa käsittelevien kyselyjen tuloksia Suomessa ja Karjalan tasavallassa. Raportin sisältö jakaantuu kolmeen osaan. Ensimmäiseksi (1) esittelemme Suomen kyselyn tulokset, sitten (2) Karjalan tasavallan alueen tulokset ja lopuksi (3) vertailemme kyselyjen tuloksia ja nostamme vastaajien esille nostamia keinoja vieraslajien torjunnan edistämiseksi.

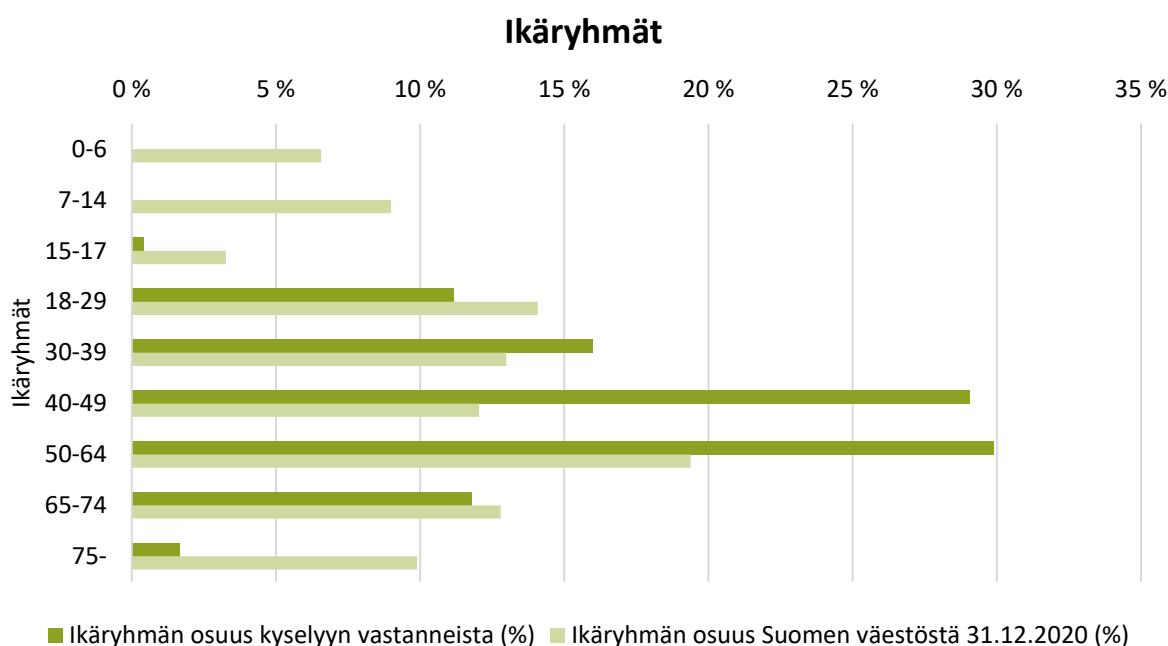

2 Suomen kyselyn vastaajat ja tulokset

2.1 Vastaajien taustatekijät ja maakuntien edustus vastauksissa

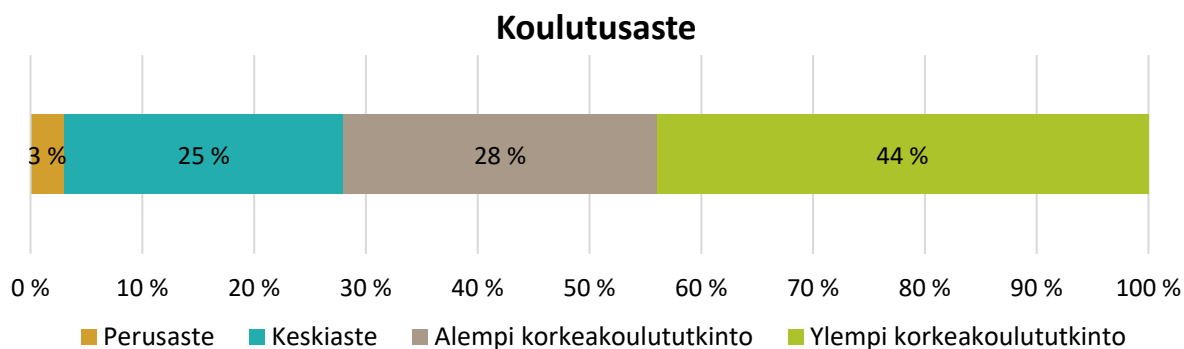
Kyselyyn vastaamisen aloitti 666 henkilöä, joista 475 (71 %) suoritti sen loppuun. Valtaosa vastaajista (n= 475) oli iältään 40–64-vuotiaita, ja vastauksia saatiin kaikista muista paitsi nuorimmasta 0-14-vuotiaiden ikäluokasta (Kuva 2). Alle 18-vuotiaita vastaajia tavoitettiin vähän, sillä kyselyä ei mainostettu esimerkiksi kouluissa tai oppilaitoksissa, ja kysely toteutettiin kesäloma-aikaan. Myös 75-vuotiaiden ja tätä vanhempien osuus oli vastaajajoukossa alhainen, mikä voi johtua internet-painotteisesta mainonnasta.

40–64-vuotiaiden ikäluokkien kiinnostusta kyselyä kohtaan voi selittää vakiintunut elämäntilanne ja asumismuoto. Näihin ikäluokkiin kuuluvat myös omistivat tai vierailivat säännöllisesti mökillä tai vapaa-ajan asunnolla muita ikäluokkia useammin. Suomen väestöön suhteutettuna yliedustettuina olivat 40–64-vuotiaat ja aliedustettuina alle 30-vuotiaat sekä 75 vuotta täyttäneet. 30–39-vuotiaiden osuus oli hieman suurempi, ja 65-74-vuotiaiden kyselyyn vastanneiden osuus vain hieman pienempi kuin näiden ikäryhmien osuus Suomen väestöstä vuonna 2020.

Kuva 2. Vastaajien (n= 475) jakautuminen eri ikäryhmiin ja eri ikäryhmien edustus suhteessa suomalaisen väestön ikäryhmärakenteeseen (Tilastokeskus 2020).

Koulutustaustan perusteella vastaajien lukumäärä painottui alemman tai ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneisiin (Kuva 3). Perus- tai keskiasteen koulutuksen saaneiden määrä oli kuitenkin lähes kolmasosa vastaajista, joten ei voida olettaa, että vain korkeamman koulutuksen saaneet olisivat aiheesta kiinnostuneita.

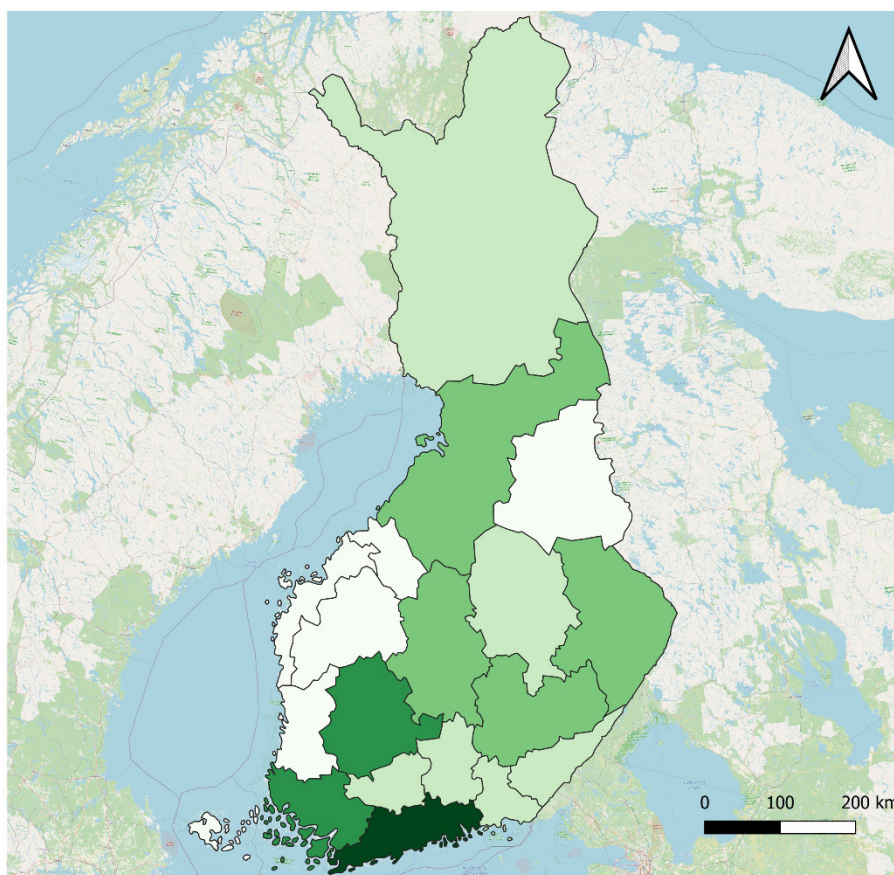
Kuva 3. Vastaajien (n=459) jakautuminen eri koulutusasteisiin.

Kysymykseen ”missä maakunnassa vietät aikaa säännöllisesti?”, vastaajat pystyivät ilmoittamaan useita maakuntia, eivätkä tulokset siten kuvasta maakuntien pysyvää asukaslukua. Suurin osa vastaajista vietti aikaa säännöllisesti Uudenmaan (38 %), Pirkanmaan (16 %) ja Varsinais-Suomen (13 %) alueilla / maakunnissa (Kuva 4). Suhteutettuna maakuntien asukaslukuun eniten vastauksia saatiin Etelä-Savosta ja Pohjois-Karjalasta ja vähiten Ahvenanmaalta. Sekä Etelä-Savossa että Pohjois-Karjalassa aikaa vietävistä yli 70 % ilmoitti omistavansa kesämökin. On siten mahdollista, että ainakin osa näistä asukkaista asuu toisessa maakunnassa ja viettää osan vuodesta mökillä tai kakkosasunnossa kyseisissä maakunnissa.

Missä maakunnissa vietät aikaa säännöllisesti? (asuminen, mökkeily)

Osuus vastaajista (%) n=475

- 0,4 - 3,2
- 3,2 - 5,9
- 5,9 - 9,3
- 9,3 - 16,4
- 16,4 - 37,9

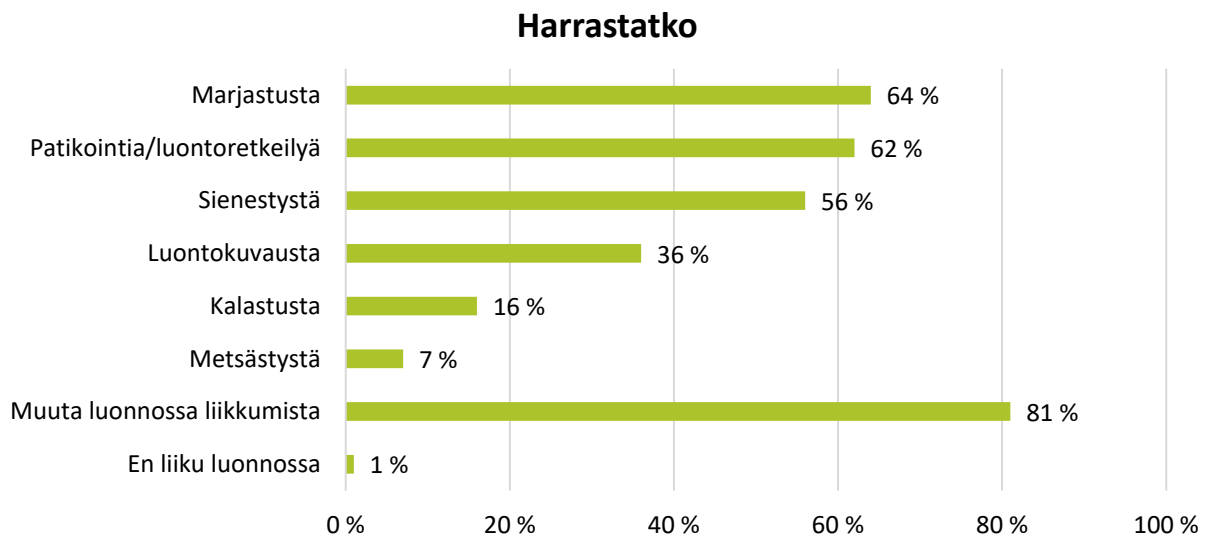

SYKE, MML 2021
Taustakartta: Openstreetmap

Kuva 4. Vastaajien (n= 475) sijoittuminen eri maakuntiin eli kysymykseen ”missä maakunnissa vietät aikaa säännöllisesti? (asuminen, mökkeily)” vastanneiden osuus kaikista vastanneista. Vastaajat saivat valita useita vaihtoehtoja. Vastausten lukumäärä: 675

Kesällä 2020 Covid-19 pandemiasta johtunut laaja etätyösuositus on myös voinut lisätä oleskelua mökeillä ja kakkosasunnoilla. Kaikista vastaajista loma-asunnon omistajia tai sellaisella vierailevia oli hieman yli puolet (53 %). Pohjois-Karjalan korkeampi osuus suhteessa asukasluukuun voi myös johtua kyselyn aktiivisemmasta mainostamisesta maakunnassa, sillä kyselyä markkinointiin vieraslajitapahtuman jälkeen.

Luontoon liittyvistä harrastuksista eniten mainintoja sai muu luonnossa liikkuminen, jota harrasti reilut 80 % vastaajista (Kuva 5). Marjastusta, sienestystä ja patikointia harrasti noin kaksi kolmasosaa vastaajista. Patikointi oli yleisempää nuorempien ikäluokkien keskuudessa ja väheni iän myötä, kun taas sienestyksestä ja marjastuksesta olivat useimmin kiinnostuneet vanhemmat ikäluokat. Marjastusta harrasti yli 70 % 50–75-vuotiaista ja sienestystä yli 70 % 65 vuotta täyttäneistä.

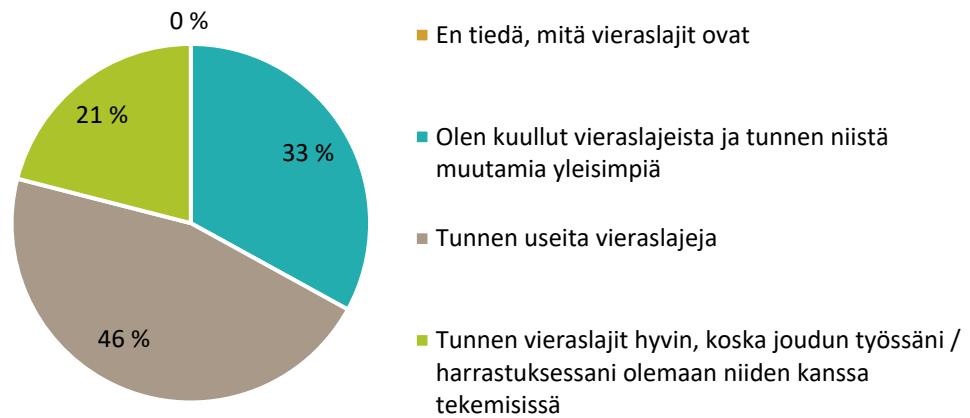
Kuva 5. Vastaajien (n=475) luontoon liittyvät harrastukset ja niiden yleisyys (%) vastaajien keskuudessa. Vastaajat saivat valita useita harrastuksia. Vastausten lukumäärä: 1528.

2.2 Vastaajien vieraslajituntemus ja alueen torjuntatoimet

Noin viidesosa vastaajista arveli tietävänsä tai tuntevansa vieraslajit hyvin harrastuksensa tai työnsä kautta (Kuva 6). Koulutustaso vaikutti myös lisäävän vieraslajien tunnettuutta. Siinä missä keskiasteen käyneistä 13 % ilmoitti tuntevansa vieraslajit hyvin, ylemmän korkeakouluasteen suorittaneista 24 % vastasi samoin. Noin puolet vastaajista arveli tuntevansa useita vieraslajeja, ja noin kolmasosa vastaajista arvioi kuulleensa vieraslajeista ja tuntevansa niistä joitakin yleisimpiä.

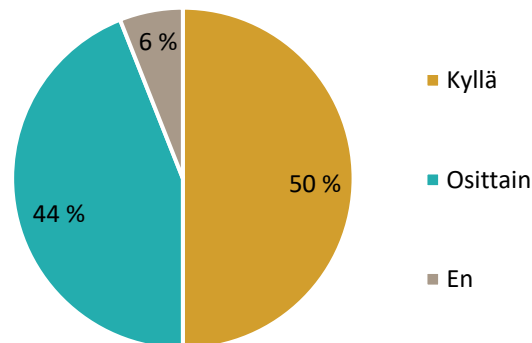
Noin puolet vastaajista arvioi tietävänsä eron vieraslajin, haitallisen vieraslajin ja tulokaslajin välillä (Kuva 7, Taulukko 1). Osuus oli korkein (60 %) ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneilla. Kaikista vastaajista ainoastaan kuusi prosenttia ilmoitti, että ei tiedä eroa kyseisten määritelmien välillä. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden keskuudessa osuus oli sitäkin pienempi, vain kolme prosenttia.

Mikä seuraavista väittämistä kuvaa parhaiten tietämystäsi vieraslajeista?

Kuva 6. Vastaajien (n=475) tietotaso vieraslajeista itse arvioituna.

Tiedätkö eron tulokaslajien, vieraslajien ja haitallisten vieraslajien välillä?

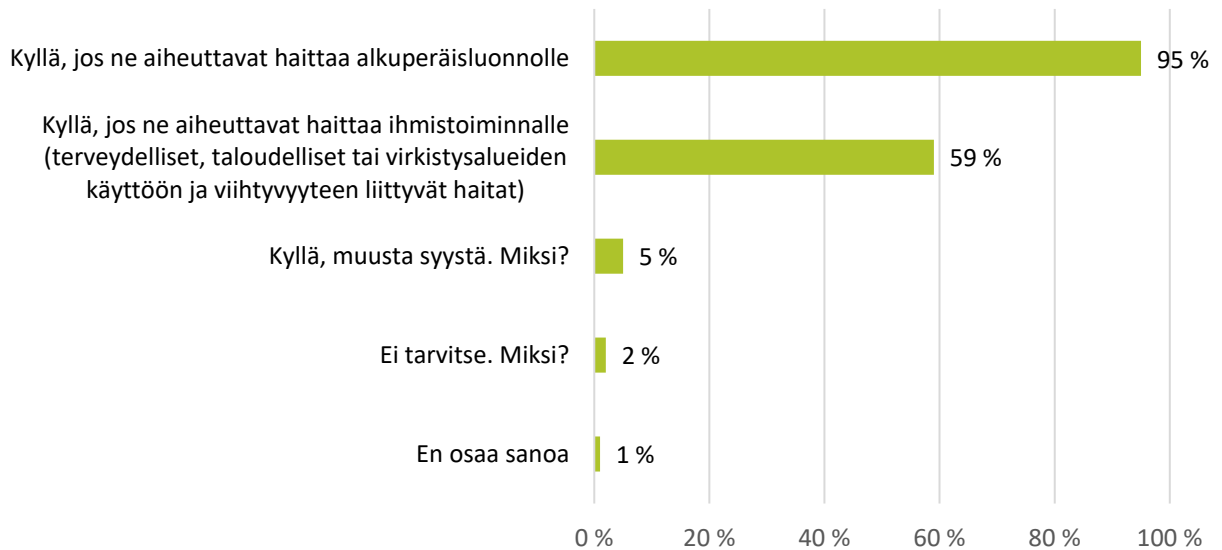
Kuva 7. Vastaajien (n=475) tietotaso haitallisten vieraslajien erottamisesta muista vieraslajeista ja tulokaslajeista.

Taulukko 1. Tulokaslajin, vieraslajin ja haitallisen vieraslajin määritelmät (Koivula 2019, Vieraslajit.fi 2021).

Käsite	Selite
Tulokaslaji	Laji, joka leviää uusille alueille omin neuvoin, esim. ilmaston muuttumisen seurauksena.
Vieraslaji	Laji, joka on levittäytynyt uusille elinalueille ihmisen kuljettamana, tarkoituksella tai tahattomasti.
Haitallinen vieraslaji	Vieraslaji, jonka on todettu uhkaavan luonnon monimuotoisuutta tai siihen liittyviä ekosysteemipalveluita. Haitalliset vieraslajit on säädetty haitalliseksi kansallisesti tai koko EU:n tasolla, minkä takia niiden maahantuonti, kasvatusta, myynti ja muu hallussapito sekä ympäristöön päästäminen on kielletty.

Vastaajien asenteita vieraslajeja kohtaan kuvaa se, että yli 90 % vastaajista oli sitä mieltä, että haitallisia vieraslajeja pitää torjua, koska ne aiheuttavat haittaa alkuperäisluonnolle (Kuva 8). Noin 60 % vastaajista ilmoitti torjuntatarpeen perusteluiksi myös sen, että ne aiheuttavat haittaa ihmistoiminnalle. Ainoastaan kaksi prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että haitallisia vieraslajeja ei tarvitse torjua. Perustelut torjunnan tarpeettomuudelle liittyivät joko tilanteen hallitsemattomuuden tunteeseen ”*peli on jo menetetty, joten torjunta on vaan resurssien haaskausta, ilmastonmuutos muuttaa lajistoamme joka tapauksessa*” tai ne koettiin kuuluvaksi suomalaiseen luontoon, eikä niistä koettu olevan yhtä paljon haittaa, kuin julkisuudessa annetaan ymmärtää.

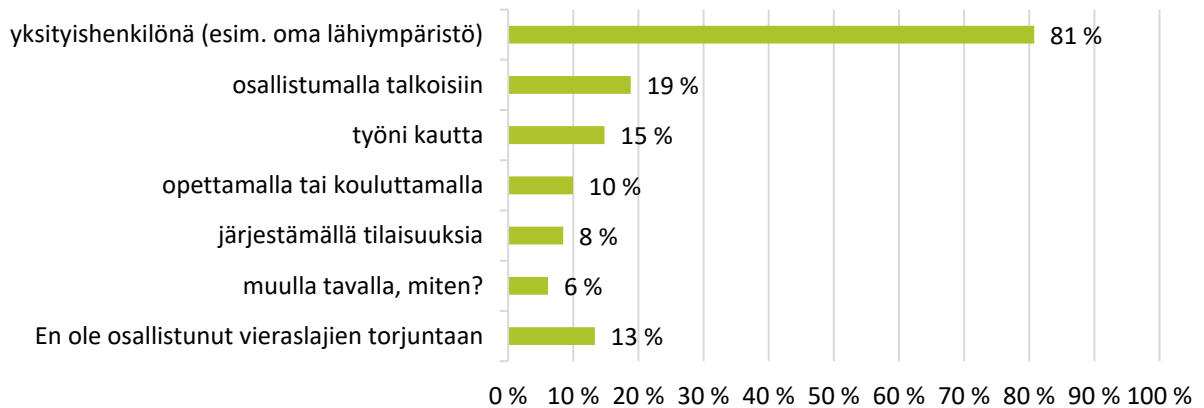
Pitäisikö haitalliset vieraslajit mielestäsi torjua?

Kuva 8. Vastaajien (n= 475) näkemykset haitallisten vieraslajien torjunnan tarpeellisuudesta. Vastaajat saivat valita useita vaihtoehtoja. Vastausten lukumäärä: 766.

Kysyimme seuraavaksi, olivatko vastaajat osallistuneet itse haitallisten vieraslajien torjuntaan. Vastaajista merkittävä osa (81 %) oli osallistunut vieraslajien torjuntaan yksityishenkilönä esimerkiksi omassa lähiympäristössään (Kuva 9). Ainoastaan hieman yli 10 % ilmoitti, ettei ollut osallistunut vieraslajien torjuntaan lainkaan. Vastausvaihtoehtoon muulla tavalla, miten vastaajat mainitsivat jakaneensa tietoa haitallisista vieraslajeista erilaisten yhdistysten ja yhteisöjen kautta, sosiaalisessa mediassa, lähipiirilleen ja tuttavilleen sekä perinteisen median kautta. Lisäksi moni oli ilmoittanut havainnoistaan vieraslajit.fi -verkkosivustolle tai kuntansa viranomaiselle, sekä saanut tai jakanut tietoa koulutuksen tai harrastusten kautta.

Olen osallistunut haitallisten vieraslajien torjuntaan

Kuva 9. Vastaajien (n= 475) aktiivisuus haitallisten vieraslajien torjunnassa. Vastaajat pystyivät valitsemaan useita vaihtoehtoja. Vastausten lukumäärä: 720.

Meitä kiinnosti tietää, tiesivätkö vastaajat maakunnan alueella järjestettävistä torjuntatalkoista ja muista tapahtumista, tai olivatko he itse järjestäneet niitä. Hieman yli puolet vastaajista tiesi mainita, että heidän maakunnassaan oli järjestetty talkoita (Kuva 10). Reilu kolmannes vastaajista ei kuitenkaan osannut vastata tai ollut tietoinen järjestetyistä tapahtumista. Myös kampanjoita tiedon levittämiseksi, tiedotustilaisuuksia ja koulutusta lajien tunnistamiseksi oli järjestetty jonkin verran.

Lisäksi jossakin maakunnassa oli järjestetty luontonäyttely, kunta oli pyytänyt vapaaehtoisia mukaan lupiinien kitkentään tai tarjonnut työvoimaa kitkemiseen. Osa vastaajista ilmoitti tehneensä yhteistyötä naapureiden kanssa haitallisten vieraslajien torjunnassa. Muiksi yksittäisiksi keinoiksi mainittiin vieraslajeista opettaminen koulussa tai partiossa. Yksi vastaaja oli myös pystyttänyt opastauluja vieraslajien tunnistamiseksi.

Maakunnassani on järjestetty tai olen itse järjestänyt

Kuva 10. Vieraslajien torjunnan toimenpiteitä, joita vastaajat (n= 475) itse tai maakunnan alueella joku muu oli järjestänyt. Vastaajat pystyivät valitsemaan useita vaihtoehtoja. Vastausten lukumäärä: 699.

Torjuntatapahtumien onnistumista kartoittavaan kysymykseen saatiin vastaus kaikkiaan 123 henkilöltä. Kysymyksessä ei täsmennetty, liittyikö onnistuminen esimerkiksi torjunnan onnistumiseen tai tapahtuman ilmapiiriin, vaan vastaajat saivat vastata kysymykseen vapaasti. Heistä reilu kolmannes (37 %) arvioi tapahtumien onnistuneen hyvin tai melko hyvin.

Haitallisia vieraslajeja oli pystytty torjumaan onnistuneesti ja tietoisuus vieraslajeista, niiden tunnistamisesta ja torjunnasta oli lisääntynyt osallistujien keskuudessa. Suurin osa vastauksista käsitteli talkoita, mutta vieraslajeja oli myös torjuttu itsenäisesti esimerkiksi vapaa-ajan asunnolla. Muutamassa vastauksessa mainittiin myös koulutus- ja tiedotustilaisuudet. Viidesosa vastanneista ei joko tiennyt, ollut osallistunut tai osannut sanoa, olivatko tapahtumat onnistuneet.

Torjuntatapahtumien osallistujamääriä kuvailtiin useissa vastauksissa vähäisiksi (kolmannes vastanneista), ja parempaa yhteistyötä tai tukea toivottiin esimerkiksi kaupunginosayhdistyksiltä, kaupungilta ja kunnilta. Yhdessä vastauksessa myös pohdittiin vieraslajitalkoiden olevan mahdollisesti vähemmän houkuttelevia muiden talkoiden kuten linnunpönttötalkoiden rinnalla. Tapahtumista ja vieraslajeista tiedottamiseen sekä koulutukseen niiden haitallisuudesta toivottiin lisäpanostusta. Eri yhdistysten ja tahojen järjestämällä torjuntatapahtumilla, sosiaalisella medialla ja toimivalla viestinnällä nähtiin olevan tärkeä rooli tiedon välittäjinä ja innostajina itsenäisen ja talkootoiminnan pariin.

Vastaajat painottivat myös työn pitkäjänteisyyden sekä resursoinnin ja vastuunjaon tärkeyttä. Vapaaehtoisvoimin järjestettävää talkootoimintaa ei vastauksissa koettu yksin riittävän pitkäjänteiseksi, jotta nopeasti leviävät vieraslajit saataisiin hävitettyä. Torjuntatyön hitauden nähtiin myös vaikuttavan negatiivisesti ihmisten innokkuuteen torjua lajeja, mikä saattoi heijastua tapahtumien osallistujamääriin. Viranomaisten säännöllisen torjunnan roolia korostettiin ja ehdotettiin esimerkiksi 50-vuotistorjuntasuunnitelmien tekoa. Myös kaupunkien ja kuntien tukea vapaaehtoisten järjestämille talkoille sekä tiedon kulun tärkeyttä kaupungin toimijoiden ja talkoiden järjestäjien kesken korostettiin. Koulujen mukaan ottamista esimerkiksi keräämällä luokille rahaa vieraslajeja torjumalla ja nuorten kesätyöläisten palkkaamista torjuntatyöhön ehdotettiin ja oli jo järjestetty. Toiminnan tehostamiseksi ehdotettiin myös useampien lajien yhteistorjuntaa. Alla esimerkkejä avovastauksissa mainituista onnistumisista ja haasteista:

”--Vieraslajien torjunnassa ei ole saatavissa pikavoittoja, joten into torjuntatyöhön loppuu herkästi. Kun vielä osallistumisaktiivisuus erilaisiin tapahtumiin on vähäistä, varmaan vähille osallistujillekin tulee herkästi olo, että miksi minä välittäisin, kun ei kukaan muukaan näytä välittävän, enkä pysty yksin ratkaisemaan vieraslajiongelmia. Pitkäjänteisyys puuttuu, ei ole resursseja, ei tiedetä, kenelle torjuntavastuu kuuluu tai sitä pallorellaan taholta toiselle. Ajatellaan, että kyllä se kuuluisa "joku muu" hoitaa asian.”

”--Lisäksi olisi tehtävä" 50 vuotissuunnitelmat" tarkoittaa siis pitkäjänteistä toimintaa, joka on todella vaikeaa, sillä perinteisesti kökät ovat olleet muutamia tunteja tai päiviä kestäviä tapahtumia. Suunnitelmien tekijöiksi perään kuulutan valtiota, kuntia, maakuntia. Todella hyviin tuloksiin päästään vasta, jos perustetaan työkartelleja, joiden toiminta rahoitetaan julkisista varoista. Vieraslajit kuten kani, minkki, supikoira olisi pyydyttävä ympärivuoden ja vuosikymmeniä.”

”Vaihtelevalla menestyksellä. Tietyt lajit, kuten jättiputki, on onnistuttu kuntaviranomaisten omalla työllä nitistämään melko hyvin esimerkiksi Jättipalsamien hävitys on talkoovoimin mahdollista, mutta koen että siinäkin muutama vakityöntekijä torjunnan parissa ... on työtulokseltaan samanveroinen, tai jopa parempi. Lupiinintorjunta taas. Minun on vaikea nähdä, että sen torjunta olisi talkoo- tai virkatyövoimin mahdollista laajassa mittakaavassa.”

”Kaikkiaan kasvusto (ja kaupunginosamme jättipalsamitilanne yleisemminkin) vaikuttaa siltä, että sen pitäminen kurissa pelkästään pienten vapaaehtoisten joukolla ei oikein ole realistista. Olen

pohtinut alueen koulujen kutsumista apuun, samoin mahdollisuutta, että kaupunki työllistäisi asiaan esimerkiksi nuoria kesätyöläisiä, jotka kenties myös voisivat auttaa talkootoiminnan juurruttamista uusien asukasryhmien keskuuteen (esim. alueella paljon toisen polven maahanmuuttajia, joiden kotona tuskin tunnetaan suomalaisia kasveja)."

"--Kaupungin puistokummikoordinaattorin kanssa puhuttiin, että kaupungilta voisi saada siimaus- ja mahdollisesti niittoapua. Osoittautui kuitenkin, että niittoaikataulut oli jo suunniteltu loppukesälle, mistä ei enää jättipalsamin torjunnassa ole iloa. Ainakin tiedon kulku tökki, koska talkoista olisi ollut paljon enemmän hyötyä, jos siimaus ja talkoot olisi sovitettu yhteen koordinoitusti ja siimattu riittävän laaja alue.--"

"Hyvin, mutta torjuntatalkoiden hyödyllisyydestä eli vaikutusten pitkäaikaisuudesta on vielä hyvin vähän kokemusta. Välillä yhden haitallisen vieraslajin poistaminen antaa kasvusijaa toiselle samalla alueella viihtyvälle haitalliselle ja aggressiiviselle lajille. Lajien yhteistorjuntaa tulisi harkita varsinkin suurten talkoiden aikana. Pieniä jättipalsamikasvustoja olen saanut pysyvästi katoamaan ihan omin voimin."

"Talkoiden lisäksi kehitimme yhteistyömallin koululuokan kanssa joka keräsi vieraslajeja torjuen rahaa luokkaretkikeräykseen. Mukana oli myös lasten vanhempia joten samalla vieraslajitietous levisi usealle sukupolvelle. Se työ oli erittäin onnistunutta. Perustalkoisiin välillä vaikea saada väkeä. Lisäksi olen pitänyt vieraslajiluentoja."

"Toivoisin kunnilta aktiivisuutta esim. osoittamalla alueita vapaaehtoiseen vieraslajitorjuntaan. Näin säästyisi kunnan resursseja ja ihmiset voisivat omalla ajallaan itsenäisesti osallistua torjuntaan."

2.3 Maakunnissa levinneet vieraslajit

Halusimme kartoittaa vieraslajien levinneisyyttä ja ovatko vastaajat kiinnittäneet huomiota niiden leviämiseen maakunnissa, joissa he viettävät aikaa säännöllisesti. Jaoin kyselyt maa- ja vesiekosysteemeissä esiintyviin lajeihin. Lisäksi kysyimme, kiinnostaako vastaajia ja ovatko he tietoisia puutarhojen ja maa- ja metsätalouden vieraslajituholaisista tai kodin ja sisätilojen tuholaisista. Seuraavaksi esittelemme maa- ja vesiekosysteemien vieraslajeihin liittyviä vastauksia.

2.3.1 Maaekosysteemissä esiintyvät vieraslajit

Merkittävä osa kaikista vastaajista (n= 475) oli tietoisia alueellensa levinneistä vieraseläimistä (81 %) ja lähes kaikki vastaajat (98 %) olivat tietoisia maakuntiin levinneistä vieraskasvilajeista. Pyysimme vastaajia nimeämään lajeja. Eläinlajien osalta kaikkein eniten mainintoja saivat supikoira (210) (Kuva 11), minkki (159), espanjansiruetana (myös mainittu tappajaetanana) (101) ja valkohäntäkauris (63). Myös kani (38), kanadanmajava (myös mainittu amerikanmajavana) (29) ja kissa (16) saivat useammalta mainintoja. Osa vastaajista mainitsi useamman lajin, ja harvinaisimpia mainintoja kuten faaraomuurahainen mainitsi vain muutama. Vieraskasvilajeista selvästi eniten mainintoja saivat lupiini (386) (Kuva 12), jättipalsami (233), kurturuusu (232) ja jättiputki (188). Tattaret (87) ja ruttojuuret (44) saivat myös useita mainintoja. Yksittäisiä mainintoja saivat hamppuvillakko ja viitapihlaja-angervo, joka ei ole vieraslajiluettelossa, mutta on mainittu vuoden 2012 vieraslajistrategiassa tarkkailtavana tai paikallisesti haitallisena vieraslajina (Maa- ja metsätalousministeriö 2012). Eläin- ja kasvievieraslajit (supikoira, minkki, lupiini, jättiputki), joita mainittiin useimmiten, ovat myös levinneet laajalle ja erilaisiin ympäristöihin Suomessa, tai ne ovat viime vuosina lisääntyneet nopeasti, vaikka niiden levinneisyys keskittyy

muutamaan maakuntaan, kuten valkohäntäkauriilla tai espanjansiruetanalla (ks. lisää vieraslajit.fi -verkkosivuston havaintokartoista).

Vastauksissa vieraseläinlajeiksi nimettiin myös lajeja, jotka eivät määritelmällisesti ole sellaisia. Näitä olivat mm. villisika (tulokaslaji), lehtokotilo (luontainen, mutta levinnyt haitaksi asti), valkoposkihanhi (tulokaslaji) tai merimetso (tulokaslaji). Saattaa olla, että tulokaslaji tai luontaisesti Suomessa elävä laji mielletään helposti vieraslajiksi, jos sen aiheuttamat haitat ovat mittavia tai paljon esillä julkisuudessa. Valtaosa mainituista vieraslajeista oli maaekosysteemin lajeja, mutta myös akvaattisista vieraslajeista mainittiin esimerkiksi täplärapu, mustatäplätokko ja aurinkoahven. Vieraskasvilajit sen sijaan osattiin nimetä enimmäkseen oikein, eivätkä vastaajat nostaneet esille luontaisesti levinneitä tulokaslajeja.

Kuva 11. Supikoira. Kuva: SYKEkuvat.

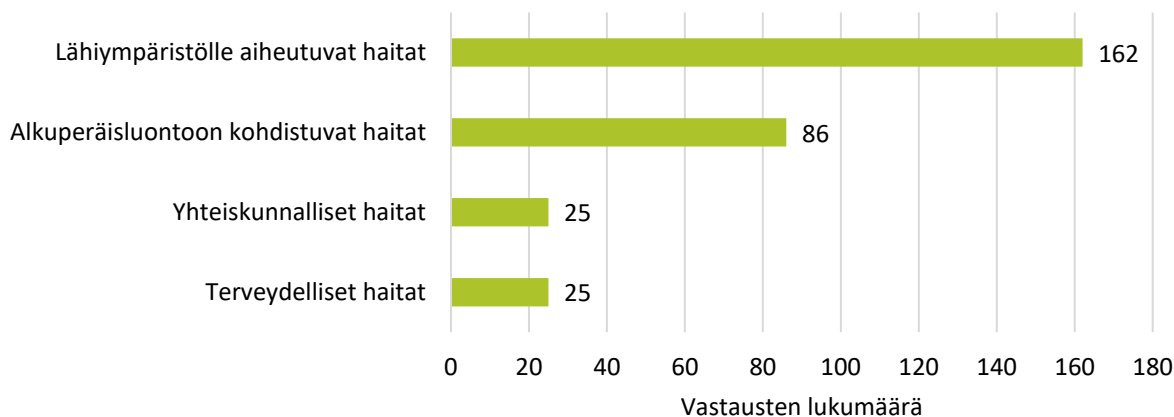

Kuva 12. Lupiineja Vallilanlaaksossa Helsingissä. Kuva: Elina Nyberg.

2.3.2 Maaekosysteemien vieraslajien aiheuttamat haitat

Kysyimme vastaajilta ovatko he kokeneet haittaa joistakin kasvi- tai -eläinlajeista. Kaikkiaan 303 vastaajaa vastasi tähän kysymykseen, ja heistä vain noin 15 % oli sitä mieltä, ettei vieraslajeista ole ollut haittaa (Kuva 13). Jaoinme vastaajien mainitsemat haitat neljään ryhmään: (1) omaa lähiympäristöä uhkaavat, (2) uhka alkuperäisluonnolle ja luonnon monimuotoisuudelle, (3) laajemmat yhteiskunnalliset ja (4) terveydelliset haitat (Taulukko 2). Lisäksi oli vielä huomioita välillisistä haitoista; vieraslajit aiheuttavat haittaa alkuperäisluonnolle, ja sitä kautta koituu haittoja ihmiselle.

Vieraslajeista koetut haitat

Kuva 13. Vastaajien (n= 298) mainitsemien maalla esiintyvien vieraslajien haittojen yleisyys vastausten määrän perusteella jaoteltuna neljään ryhmään.

Taulukko 2. Vastaajien mainitsemien maalla esiintyvien vieraslajien haitat jaoteltuna neljään ryhmään esimerkkeineen ja haittojen yhteydessä mainitut vieraslajit.

Haitta	Esimerkkejä	Mainittuja vieraslajeja
Alkuperäisluontoon ja luonnon monimuotoisuuteen kohdistuvat haitat	Heikentävät ekosysteemien toimintaa ja sopeutumiskykyä	Vieraslajit ylipäätään
	Syrjäyttävät alkuperäislajeja	lupiini, japanintatar ja etelänruttojuuri
	Uhka linnustolle ja pieneläimille	minkki, supikoira
	Hiekkarantojen valtaaminen	kurtturuusu
	Syrjäyttävät niitty- ja ketokasvillisuutta	lupiini
	Hävittää alueen kämmekät	valkohäntäkauris
Lähiympäristölle aiheutuvat haitat	Oman piha-alueen ja puutarhan tuhot	valkohäntäkauris
	Valtaa tienpientareita & metsänreunat	lupiini, jättipalsami
	Pilaa virkistysalueet, maiseman	lupiini
Yhteiskunnalliset haitat	Haitat maataloudelle	valkohäntäkauris
	Haitat metsätaloudelle, metsien taimituhot	valkohäntäkauris
	Kolarit	valkohäntäkauris, villisika (tulokaslaji)
Terveydelliset haitat	Allergiat	jättipalsami
	Puutiaisten leviäminen	valkohäntäkauris
	Kohtaaminen luonnossa lapsen kanssa	villisika (tulokaslaji)
	Levittävät tauteja	vieraslajit yleensä
	Voimakkaat ihoreaktiot	Jättiputket

Vastauksista välittyi monimuotoinen huoli vieraslajien aiheuttamista uhkista paikallisluonnolle ja lajistolle sekä niiden aiheuttamat yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset haitat. Moni kertoi tekevänsä itse torjuntatyötä, ja lähinaapureiden välinpitämättömyys harmitti muutamia. Muutaman lajin nähtiin aiheuttavan monia haittoja, esimerkkinä valkohäntäkauris (Kuva 14):

”Valkohäntäpeura. Syö kaiken kuusta lukuun ottamatta, rikkoo lammasaidat, repii säilörehupaalit, talloo puhki kateharsot, yksi peurakolarikin sattunut itselleni. Ylivoimaisesti haitallisin vieraslaji paikkakunnallani.”

”Valkohäntäpeuroja on liikaa, aiheuttavat vaaratilanteita liikenteessä.”

”Valkohäntäkauris levittää punkkeja”

”Valkohäntäkauris on pahin, se hävittää lounaissaaristostamme jatkuvasti kämmeköitä.”

”Valkohäntäkauris syö männyntaimet ja tulee pihapiiriin.”

Kuva 14. Valkohäntäkauris. Kuva: SYKE kuvat.

2.3.3 Vesiekosysteemissä esiintyvät vieraslajit

Vesiekosysteemiin liittyviä vastauksia oli huomattavasti vähemmän kuin maaekosysteemiin liittyviä. Vastaajista vain reilu puolet (n= 273) ilmoitti olevansa kiinnostunut myös vesiekosysteemien vieraslajeista. Vastaajien tieto oman maakuntansa vesistöihin levinneistä vieraslajeista oli selvästi alhaisempi kuin maalla esiintyvistä lajeista. Noin 60 % kyselyyn vastanneista tiesi nimetä vesistöihin levinneitä vieraslajeja. Vastauksia eri lajeista tuli 101 kappaletta. Eniten mainittuja vesiekosysteemien vieraslajeja olivat täpläräpu (40), mustatäplätokko (14), sammaleläin (11) ja hopearuutana (9). Muita mainittuja lajeja olivat liejutaskurapu, sirokatkarapu, koukkuvesikirppu, vaeltajakotilo, punakorvakilpikonna, aurinkoahven, villasaksirapu, merirokko ja puronieriä. Kalojen ja rapujen loistilanteen tunsu alle 20 % vastaajista. Vastaajista vain neljäsosa tiesi vesistöön levinneitä vieraskasvilajeja. Eniten mainintoja saivat seuraavat lajit: vesirutto (32) (Kuva 15) ja isosorsimo (11). Lisäksi mainittiin vesihyasintti. Myös vesikuusi mainittiin, mutta sitä ei ole luokiteltu vieraslajeiksi. Lisäksi nostettiin esille rannoilla yleistyneet jättipalsami ja kurturuusu.

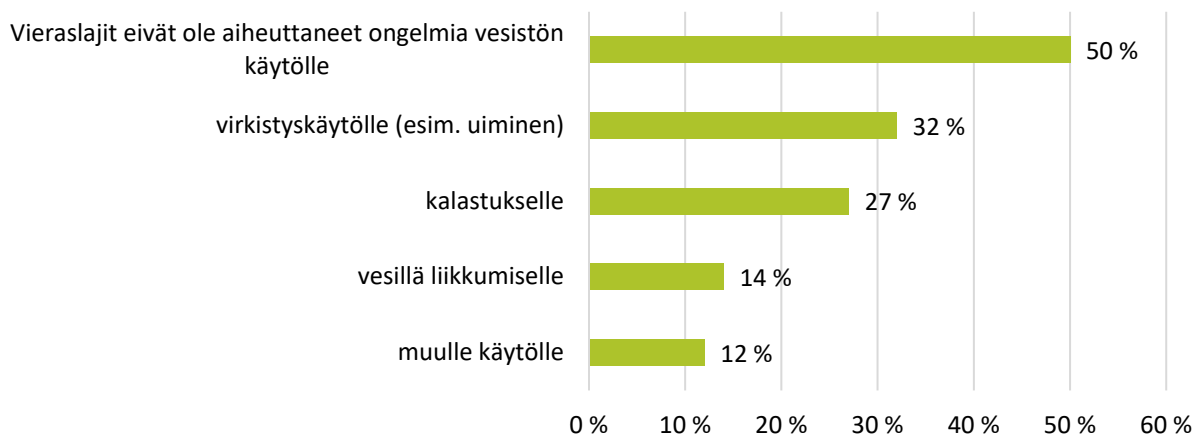

Kuva 15. Kanadanvesirutto. Kuva: Terje Spolen Nilsen.

Vieraslajien aiheuttamat haitat vesistöissä

Vieraslajien haittoihin liittyvään kysymykseen vastasi 165 henkilöä. Noin puolet vastaajista oli kokenut, että vieraslajit eivät olleet aiheuttaneet haittaa vesistöissä (Kuva 16). Suurin haittaluokka oli koettu vesistöjen virkistyskäytölle (esim. uimiselle), jonka mainitsi noin kolmasosa vastaajista. Suunnilleen yhtä moni (27 %) mainitsi kalastukselle aiheutuvat haitat. Eri haitat eivät olleet toisensa pois sulkevia, joten saattoi olla, että sama vastaaja koki useampaa kuin yhtä haittaa.

Vieraslajeista koetut haitat vesistöissä

Kuva 16. Vastaajien (n= 165) tunnistamat haitat vesialueille tai niiden käytölle. Vastaajat pystyivät valitsemaan useamman vaihtoehdon. Vastausten lukumäärä: 222.

2.3.4 Muut vieraslajit

Halusimme kartoittaa myös vastaajien mielenkiintoa ja tietämystä puutarhojen sekä maa- ja metsätalouden tuholaisista ja rikkalajeista sekä sisätilojen tuholaisista. Valtaosa kaikista vastaajista (71 %) kertoi olevansa kiinnostuneita puutarhojen sekä maa- ja metsätalouden tuholaisista ja rikkakasveista. Tähän kohtaan vastaajista noin kolmasosa eli 98 henkilöä osasi nimetä joitain haitallisia vieraslajeja. Eniten mainitut lajit olivat: valkohäntäkauris (21), koloradonkuoriainen (10) ja aasianrunkojäärä (6). Kasveista

eniten mainintoja sai hukkakaura (3). Näistä vain valkohäntäkauris on vieraslaji määritelmän mukaisesti. Aasianrunkojäärä ja koloradonkuoriainen ovat ns. karanteenituhoojia, jotka eivät esiinny pysyvästi Suomessa ja joiden esiintymisestä on viipymättä ilmoitettava Ruokavirastoon (www.vieraslajit.fi). Vastaajilla (n. 20 %) oli heikosti tietoa siitä, oliko näitä lajeja tutkittu maakunnan alueella, tai minkälaisia torjuntatoimia alueella oli tehty (15 % vastaajista). Noin 40 vastaajaa mainitsi seuraavia torjuntatoimia: (1) hukkakauran seuranta, torjunta ja hävitys, (2) peltojen myrkyttäminen rikkakasvien ja kasvitautien torjumiseksi, (3) puuston kaataminen alueelta, jonne aasianrunkojäärä oli päässyt leviämään, (4) metsästyks, (4) mäntypistiäisen torjunta, (5) espanjansiruetanoiden torjuntakampanja ja (6) tienvarsien myrkyttäminen. Valtaosa (90 %) ei osannut sanoa oliko haittoja arvioitu maakunnan alueella.

Reilu puolet kaikista vastaajista ilmoitti olevansa kiinnostunut sisätilojen ja kodin tuholaisista. Alle puolet tähän kysymykseen vastanneista eli n. 110 henkilöä ilmoitti kohdanneensa kotonaan, loma-asunnollaan tai työpaikallaan sisätilojen tuholaisia. Vastaajat mainitsivat useita sisätiloissa havaittuja lajeja. Näitä olivat: banaanikärpänen, faaraomuurahainen, ihrakuoriainen, ihravyökuoriainen, isohepomuurahainen, jauhokoisa, jauhopukki, jauhoseppä, keittiökoisa, koiperhonen, kuolemankello, lude, mauriainen, museokuoriainen, paperitoukka, riisihärö, rohmukuoriainen, sokeritoukka, torakka, tupajumi, turkiskuoriainen ja varastopunkki.

2.4 Ihmisen vaikutus vieraslajien leviämislle ja leviämisen torjunta

Halusimme tietää, tunnistavatko kyselyyn vastanneet, miten ihminen voi toiminnallaan edesauttaa vieraslajien leviämistä. Tämä kysely keskittyi ennen kaikkea maaekosysteemien vieraslajeihin. Kaikkiaan 349 henkilöä vastasi tähän kysymykseen.

Kyselyä purettaessa huomasimme, että kysymys ”tiedätkö, miten vieraskasvi- tai -eläinlajit leviävät?” oli huonosti muotoiltu. Useissa vastauksissa kuvailtiin lajien biologisen leviämisen tapaa. Kartoittaaksemme ihmisen vaikutusta leviämislle, olisi kysymys pitänyt muotoilla esimerkiksi ”onko tiedossasi ihmistoimintoja, jotka edesauttavat vieraslajien leviämistä?” Nyt vastauksista vain osa käsitteli tätä kiinnostavampaa kysymystä, johon puuttamalla vieraslajien leviämistä voitaisiin estää. Hahmotimme vastauksista erilaisia vieraslajien leviämisketjuja, joita esittelemme seuraavasti (Taulukko 3).

Ensinnäkin on havaittavissa ihmistoiminnot, joissa vieraslajeja on vapautettu tarkoituksellisesti luontoon tai alueille, joista ne voivat levitä luontoon. Tähän ryhmään kuuluvat eläimistä monet riistalajit: valkohäntäkauris, kanadanmajava ja vesieliöistä täplärapu ja puronieriä. Luontoon päästyään ne ovat lisääntyneet voimakkaasti, koska luontaiset viholliset ovat puuttuneet, tai niiden elinolosuhteita on pyritty edistämään (valkohäntäkauriin ruokinta).

Toiseksi on tunnistettu ihmistoimintoja, joissa tahattomasti edistetään vieraslajien leviämistä. Tällaisia toimintoja ovat mm. maa-ainesten siirrot, joiden mukana leviää siemeniä tai esim. siruetanoita. Puutarhajätteen hävittäminen luontoon tunnistettiin tällaiseksi toimeksi. Vieraskasvilajien torjunnassa syntyneen jätteen virheellinen hävittäminen on myös itse asiassa levittänyt näitä lajeja. Myös tien lanseeraus, pientareiden vääräaikaan niitto, siementen kulkeutuminen metsäkoneiden tai traktorien pyörissä ja hevosten kavioissa ratsastuspolun varteen on toimintaa, joka saattaa levittää vieraslajeja. Vieraslajeja on saapunut Suomeen erilaisten kaukokuljetuksiin tarkoitettujen kulkuneuvojen mukana, kuten laivojen painolastivesien mukana, laivojen pohjissa tai kaukojunien mukana sekä joidenkin ulkomailta tuotujen tavaroiden mukana (esim. kivilkuljetuksen puisessa pakkausmateriaalissa mukana tulleet aasianrunkojäärät).

Kolmas havaittu leviämistapa on se, jossa jokin vieraslaji on tuotu ihmisen rajaamaan ympäristöön, josta se sitten pääsee tahattomasti leviämään luontoon. Tyypilliseksi tällaiseksi tunnistettiin puutarharkulaiset. Jokin vieraslajiksi katsottava laji on tuotu puutarhaan koriste- tai hyötykasviksi, mutta luonnollisten leviämistapojen kautta se pääsee alkuperäisluontoon joko niin, että eläimet kuljettavat siemeniä, ne leviävät juuristolla tai rönsyillä, veden mukana (ojat, purot, vesistöt, joet) tai tuulen kuljettamana. Tähän ryhmään voitaneen lukea myös maininnat vieraseläinlajeista, jotka ovat levinneet

karkulaisina, kuten minkki turkistarhoilta tai kissa lemmikkinä. Luontoon päästyään ne ovat muodostaneet sinne omat villikantansa.

Taulukko 3. Vastaajien tunnistamia vieraslajien leviämistapoja.

Leviämistapa	Vieraslajiryhmät
Ihmisen luontoon tahallisesti istutetut ja tuodut lajit	monet riistaeläimet, ravut ja kalat
Tahattomat puutarhakarkulaiset (tuulen tai eläinten kuljettamana)	monet vieraskasvilajit
Puutarhajätteen epäasiallinen käsittely	monet vieraskasvilajit, nilviäiset
Kulkuvälineiden mukana (renkaat, kengät)	monet vieraskasvilajit, nilviäiset
Maisemanhoidolliset toimet: Väärin ajoitettu pientareiden niitto, soratien lanaus (siemenet leviävät)	monet vieraskasvilajit
Virheelliset torjuntatoimet: Monilla kasveilla, väärä ajoitus, väärät menetelmät	monet vieraskasvilajit
Maa-ainesten siirto	vieraskasvilajit ja -eläimet
Vesistöjen välityksellä	kanadanvesirutto, jättiputkien siemenet
Laivojen painolastivedet, pohjat	monet kalat, ravut, simpukat
Eläinten tarkoituksellinen vapauttaminen luontoon riistaksi, talviruokinta ja siirtoistutukset	valkohäntäkauris, täplärapu, puronierä
Tarhakarkulaiset	minkki, supikoira
Kotieläinkarkulaiset	kissa
Tuontitavaran (puutavara, puutarhakasvit) mukana tulevat vieraslajit	runkojäärä, espanjansiruetana ja monet kasvitaudit

Kysyimme vastaajilta torjuntakeinoja, joita he itse ovat käyttäneet, tai minkälaisista keinoista he ovat tietoisia. Eniten toimenpide-ehdotuksia tuli maaekosysteemien vieraslajeista, joihin antoi ehdotuksia jopa 370 vastaajaa. Vesiekosysteemien osalta torjuntatoimen kysymykseen vastasi vain 59 henkilöä, joista puolet vastasi, ettei heillä ollut tietoa, miten vesistöjen vieraslajeja torjutaan. Sisätilojen torjuntaan eri keinoja tunnisti liki 90 henkilöä.

2.4.1 Maalla esiintyvien haitallisten vieraslajien torjuntatoimet

Varsinkin puutarhanhoidossa pyrittiin välttämään vieraskasvilajeja, tai vähintäänkin rajoittamaan sellaisiin lajeihin, jotka eivät pääse leviämään helposti muualle (puutarhakarkulaiset). Välttämään pyrittiin myös sellaisia lemmikkejä, jotka voisivat karatessaan muodostua vieraslajiksi. Esimerkkejä vastauksista: ”Suosimalla kotimaista alkuperää olevia puutarhakasveja ja lemmikkieläimiä. En kasvata haitallisia vieraskasveja. Kasvatan puutarhassani vain sellaisia kasveja, joista tiedän, että riskiä sen karkaamiseen ei ole.”

Toisena kategoriana tuli esille vieraslajien aktiiviset torjuntatoimet, joita monet olivat toteuttaneet lähiympäristössään. Tyypillisiä torjuntatoimia olivat vieraslajien kitkeminen, niittäminen, kukintojen kerääminen, pienpetojen loukuttaminen yms. Tähän liittyen oli hyviä havaintoja siitä, että torjunnassa syntyvän jätteen asianmukainen hävittäminen on tärkeää, jotta leviämisketju pystytään katkaisemaan. Torjuntatoimien oikea-aikainen ajoitus nousi esille useissa vastauksissa. Myös sellaisten toimintojen välttäminen, jotka edesauttavat vieraslajien leviämistä nostettiin esille. Puutarhajätteen käsittely ja maa-ainesten siirrot tulivat mainituksi. Esimerkkejä vastauksista: ”Käsittelen kitkentäjäteitä asianmukaisesti. Kitkemällä jättipalsamia, leikkaamalla muita haitallisia vieraslajeja. Mitään puutarhajätettä ei pidä viedä luontoon. Loukuttamalla pienpetoja. Osallistumalla metsästysporukkaan valkohäntäkauriiden pyynnissä.”

Kolmantena ryhmänä erottuivat vastaukset, jotka liittyivät tiedon välittämiseen vieraslajeista ja niiden haitoista. Tiedon levittämisessä ja valistamisessa oli keskeisenä vertaistoiminta, eli välitetään tietoa toisille puutarhaharrastajille, naapureille jne. Toisena oli nostettu esille vaikuttaminen päättäjiin, mikä saattaa esim. kuntatasolla olla tehokas keino. Myös riistahallintoon vaikuttaminen nähtiin tärkeäksi, jotta esimerkiksi valkohäntäkauriiden kaatolupia myönnettäisiin mahdollisimman paljon. Lisäksi vastauksissa oli pohdittu aloitteita, joissa valkohäntäkauris muutettaisiin metsästyslainsäädännössä riistalajista haitalliseksi vieraslajiksi, jolloin sen metsästäminen olisi vapaata. Myös erilaiset torjuntatalkoot muun muassa yhdistysten kanssa nostettiin esille, ja konkreettisen torjunnan lisäksi ne palvelevat osaltaan tietoisuuden lisäämistä. Vieraslajien tunnistaminen ja siinä oppiminen sekä vieraslajeista ilmoittaminen kunnalle, muulle viranomaiselle ja maanomistajille nostettiin esille. Myös vieraslajeista ilmoittaminen vieraslajit.fi -verkkosivustolle mainittiin. Esimerkkejä vastauksista: ”*Valistamalla muita. Tiedotan vieraslajien haitallisuudesta. Yritän olla aktiivinen oppija vieraslajien tunnistuksessa. Luomalla kunnan vieraslajistrategian, jossa käsiteltäisiin paitsi torjuntaa myös mm. vieraslajien leviämismekanismeja jne. Kuntaan voisi ilmoittaa, jos havaitsee haitallisten lajien kasvustoja tienpientareilla tai muilla yleisillä alueilla.*”

2.4.2 Haitallisten vieraslajien torjunta vesialueilla

Kaikkiaan 29 henkilöä pystyi nimeämään jonkun torjuntakeinon vesialueiden vieraslajeille. Vastauksissa oli mainittu seuraavia torjuntakeinoja: vesiruttoa on yritetty kerätä pois, sammaleläimet on ohjeistettu nostamaan maalle, kalastamalla, niittämällä, hopearuutanaa kalastetaan pois vesistöistä, vesiruttoa on kerätty koneellisesti pois, rapuruttoa torjutaan pyyntivälineiden desinfioinnilla.

2.4.3 Sisätilojen tuholaiden ja vieraslajien torjunta

Kaikkiaan 88 vastaajaa jakoi omia kokemuksiaan sisätilojen tuholaiden torjuntakeinoista. Käytetyt torjuntamenetelmät jakautuvat selkeästi viiteen ryhmään. Ensinnäkin (1) myrkyttäminen erilaisilla myrkyillä, joko itse tai tuholaiden torjuntafirman puolesta näytti olevan yleistä tiettyjen hankalien tuholaiden torjunnassa. Toisena ryhmänä erottui (2) tavaroiden ja materiaalien säilyttämiseen liittyvät toimet. Esimerkiksi vaatteita säilytettiin tiiviissä muovipussissa, tai jauhot suljettiin tiiviisiin purkkeihin. Kolmantena (3) esille nousivat erilaiset mekaaniset keinot kuten siivoaminen, listiminen ja loukuttaminen. Neljäntenä (4) nousi esille lämpökäsittelyt. Matkatavarat vietiin ulos pakkaseen matkalta saavuttaessa, tai ne vietiin saunaan. Myös villavaatteita oli saunotettu. Tekstiilien tuulettaminen oli mainittu yhtenä keinona ja UV-säteilyn hyödyntäminen tuossa yhteydessä. Lisäksi (5) oli käytetty tuholaiden karkottamista, esimerkiksi seetrillä tai laventelilla ja jyrsijöiden karkottamista ultraääntä tuottavilla laitteilla.

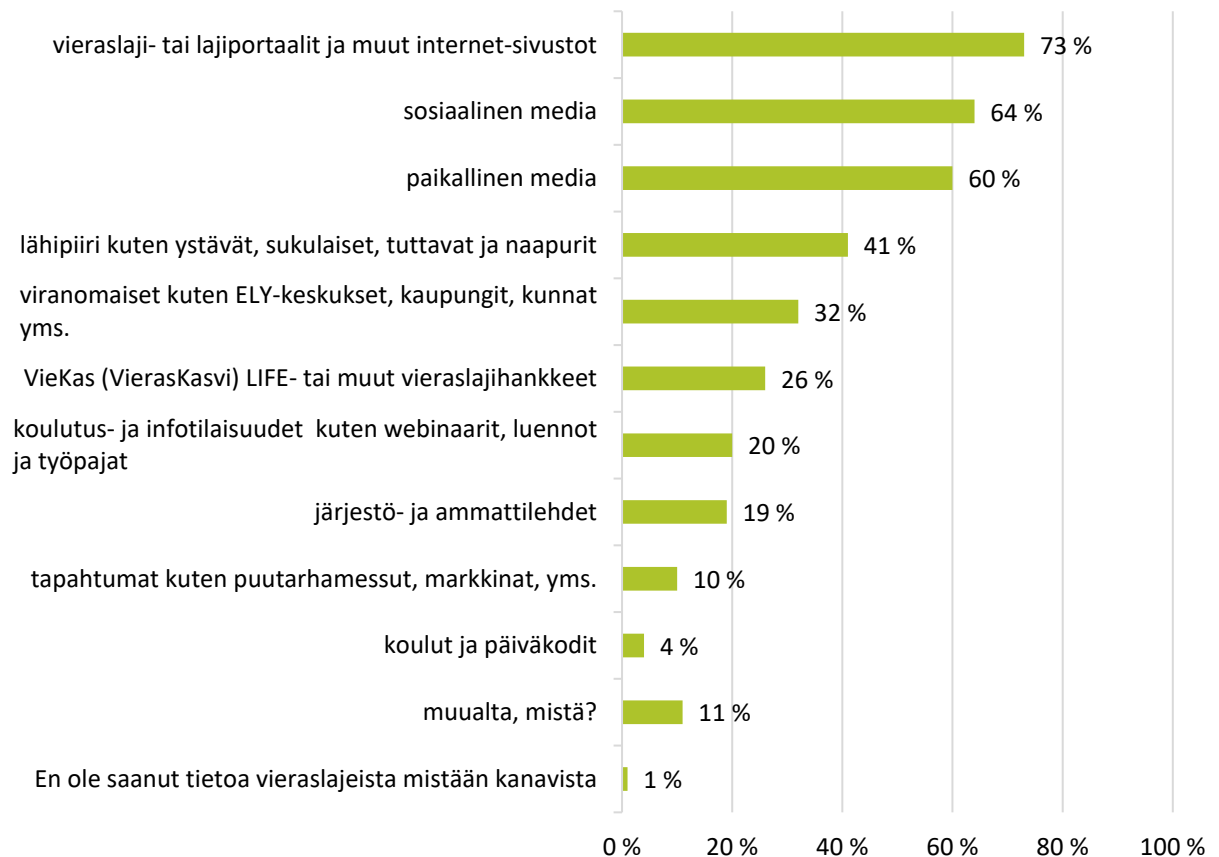
2.5 Tiedon saanti ja jakaminen vieraslajeista

Halusimme kartoittaa, millä tavoin vastaajat ovat saaneet tietoa vieraslajeista ja ovatko he jakaneet tietoa lajien esiintymisestä. Tiedon saantiin liittyvään kysymykseen vastasivat lähes kaikki (n= 473). Eniten tietoja vastaajat olivat saaneet vieraslaji- tai lajiportaaleista ja muilta internet-sivustoilta, sosiaalisesta mediasta sekä paikallisesta mediasta (Kuva 17). Myös lähipiiristä saatu tieto oli kohtuullisen runsasta. Huomiota vastauksissa kiinnittää sosiaalisen median korkea suosio. Voi olla, että heräte jotta-kin vieraslajiongelmia kohtaa kumpuaa sosiaalisen median kautta, mutta sen jälkeen, kun halutaan tutustua asiaan tarkemmin, lisätietoa haetaan vieraslajit.fi -verkkosivustolta tai muilta asiaan liittyviltä internetsivuilta.

Noin kolmasosa vastaajista mainitsi saaneensa tietoa vieraslajeista viranomaisilta (ELY, kaupungit, kunnat). Näyttäisi siltä, että tiedon välityksessä epävirallisilla kanavilla on suurempi merkitys kiinnostuksen herättämiseksi kuin virallisilla kanavilla.

Avoimen kentän vastauksissa on lisäksi täsmennetty ja nostettu esille sellaisia tietokanavia, joita kyselyyn ei ollut listattu. Näitä olivat mm. opinnot eri asteilla (esim. korkeakoulu, luokanopettaja, ammatilliset opinnot). Lisäksi jotkut ovat saaneet tietoa vieraslajeista kirjallisuudesta tai aikakauslehdistä mutta myös päivittäisistä uutiskanavista. Myös erilaisissa harrastuksissa tapahtuneet kontaktit ovat toimineet tiedonlähteinä (hyönteisharrastus, luonnonsuojelujärjestöt, partio tai partiotaitokilpailut). Myös tievarsimainokset kitkentätalkoista oli mainittu.

Oletko saanut tietoja vieraslajeista jostakin seuraavista kanavista?

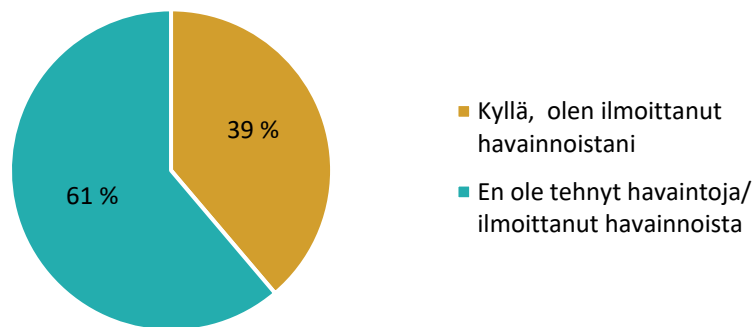

Kuva 17. Kanavat, joista vastaajat (n=472) ovat saaneet tietoja vieraslajeista. Vastaajat pystyivät valitsemaan useampia vaihtoehtoja. Vastausten lukumäärä: 1699.

Muualta, mistä? (50 vastausta)

- Valtakunnallinen media ja tiedotusvälineet
 - Koulutus
 - Aihetta käsittelevä kirjallisuus
- Järjestön tai muun toimijan kautta
 - Työ
 - Harrastus
 - Muu

Vieraslajihavaintojen ilmoittaminen viranomaisille ja/tai vieraslajitietopankkiin

Kuva 18. Vieraslajihavainnoista ilmoittaneiden osuus (n=469).

Kysyimme vastaajilta, olivatko he ilmoittaneet vieraslajihavainnoistaan viranomaiselle tai johonkin vieraslaji- tai lajitietopankkiin (esim. vieraslajit.fi-, VieKas (VierasKasvi) LIFE-hankkeen tai Lajitietokeskuksen laji.fi-portaalit). Vastaajista hieman alle 40 % oli ilmoittanut vieraslajeista viranomaiselle tai tietopankkiin (Kuva 18). Korkea ilmoittamisprosentti tukee tulkintaa siitä, että ilmoittamiskynnys on matala, vastaajien vastuullisuus korkealla tasolla ja vieraslajien leviämisestä ollaan huolissaan.

Vain joka kymmenes vastaaja oli kokeillut älylaitteilla toimivaa iNaturalist eliöiden tunnistamissovellusta, joka ehdottaa automaattisesti lajitunnistusta valokuvan perusteella. Huomattavaa kuitenkin on, että 38 % vastaajista ilmoitti aikovansa kokeilla sovellusta tulevaisuudessa. Vapaan kentän vastauksista kävi ilmi, että muitakin vastaavia sovelluksia kasvien tunnistamiseen oli kokeiltu.

Pääosin iNaturalist-sovellusta käyttäneet olivat onnistuneet lajitunnistuksessa hyvin. Joissain tapauksissa tunnistus oli jäänyt epävarmaksi, ja sovellus oli tunnistanut vain heimon, mutta ei lajia. Koska sovellus perustuu tekoälyyn, havaintojen määrä vaikuttaa siihen, miten hyvin laji tunnistetaan. Kommenttien mukaan sovellus tunnistikin vieraslajeja hyvin. iNaturalistin tunnistusvarmuus kasvaa sen mukaan, mitä enemmän sinne on tallennettu kuvia lajista. Eläinten tunnistus vaikutti joidenkin huomioiden mukaan olevan epävarmempaa kuin kasvien. Yhtenä syynä epävarmuuteen mainittiin, että eliöstä, erityisesti eläimistä ja hyönteisistä, oli vaikea saada lajitunnistuksen kannalta riittävän hyvää kuvaa.

2.6 Vieraslajitoiminnan kehittäminen

Halusimme kerätä vastaajilta ajatuksia ja ideoita, miten vieraslajien leviämistä voitaisiin estää tehokkaammin tai mitä voitaisiin tehdä tietoisuuden lisäämiseksi. Vastaajat pystyivät lisäämään avovastauksiin myös muita ajatuksia tai huolia vieraslajeihin liittyen. Vastauksissa saatiin lukuisia ideoita vieraslajien tunnistamisesta, ilmoittamisesta, torjunnasta, leviämisen estämisestä, viestinnästä, vapaaehtoistoiminnan järjestämisestä, resurssoinnista sekä hallinnosta. Tähän kohtaan vajaa puolet eli 219 henkilöä jaksoivat vielä kyselyn lopussa jakaa ideoitaan, jotka tarjoavat lukuisia eri kehittämismahdollisuuksia. Tulokset on ryhmitelty alla teemoittain, ja niistä on koottu taulukko luvussa 4.4. Toimenpidesuosituksia Suomen kyselyn pohjalta.

2.6.1 Viestinnälliset keinot

Useissa ehdotuksissa lähdettiin siitä, että suuren yleisön tietoisuutta vieraslajeista ja niiden aiheuttamista ongelmista tulee lisätä. Viestintää tarvitaan kuitenkin myös muiden keinojen, kuten torjuntakampanjoiden tueksi ja toimintaohjeiksi, kun vieraslajeja havaitaan. Lisäksi vastaajat kokivat, että keskustelua

pitäisi laajentaa koskemaan kaikkia vieraslajeja. Monet vastaajat kokivat, että asenteisiin ja mielipiteisiin pitäisi pyrkiä vaikuttamaan tuomalla esille vieraslajien aiheuttamia haittoja. Vastaajat näkivät tutkimustiedolla viestimisen tärkeäksi mielipiteisiin ja asenteisiin vaikuttavaksi tekijäksi.

Monet ehdottivat erilaisia suoran vaikuttamisen keinoja, kuten suora informointi asiasta koteihin postitse, some- ja mediakampanjat, infotaulut luontokohteisiin sekä torjuntaohjeistuksen lisääminen (konkreettisenä toimenpiteenä välineet tarjolle, paikka kitkentäjätteelle ja sen asianmukainen hoito hävittämiseen). Tietoisuutta voitaisiin myös lisätä järjestämällä tutustumisretkiä vieraslajien pahoin vammaisille kohteille. Vieraslajikalenterilla, johon sisältyisi vuosikello erilaisille torjuntatoimenpiteille, voitaisiin myös jakaa kohdennetusti tietoa torjunnasta.

Vastaajat näkivät koulutusjärjestelmän roolin vieraslajitietoisuuden lisäämisessä tärkeänä. Kouluihin ja päiväkoteihin ehdotettiin infokampanjoita ja kursseja sekä opetusta vieraslajeista. Koulujen käyttöön ehdotettiin tuotettavan opetuspaketteja. Myös esimerkiksi kansalaisopistot voisivat järjestää kursseja vieraslajien torjuntavälineiden käytöstä (trimmerit, viikatteet jne.) sekä kursseja vieraspetopyynnistä.

Vieraslajien torjunnan motivoimiseksi ehdotettiin tiedottamista onnistuneista projekteista, kaupunginosittain järjestettyä kummitoimintaa sekä haastekampanjaa vieraslajien torjunnasta valtamedioihin. Lisäksi nähtiin, että vieraslajeista tiedottamista tulisi kohdentaa alueellisesti, jotta voitaisiin keskittyä kullakin alueella niihin lajeihin, jotka ovat siellä tärkeitä.

2.6.2 Resurssointiin, hallinnointiin ja sääntelyyn liittyvät keinot

Useat ehdotukset käsittelivät vieraslajien torjuntatoimien resurssointia – vapaaehtoistyö ei yksin riitä ratkaisemaan ongelmaa, vaan tarvitaan myös julkishallinnon panostusta. Vastaajat ehdottivat lisäresursseja viranomaisille ja kunnille torjuntatoimien hankkimiseen. Kunnat voisivat ostaa palveluita alaan erikoistuneilta yrityksiltä tai talkootyötä urheilu- ja muilta seuroilta. Maanomistajille tulisi myös luoda selkeät kannustimet, ja heitä pitäisi tukea torjunnassa.

Useat ehdotukset koskivat tietopohjan tai -järjestelmien kehittämistä. Tällaisia olivat mm. esiintymien kartoittaminen ja saattaminen kunnan tietoon, maanomistajan selvittämisen ja torjuntaluvan saamisen helpottaminen sekä torjuntavastuiden selkiyttäminen (kunta, maanomistaja jne.). Myös ilmoitusjärjestelmien muokkaamista käyttäjätasoisemmiksi ja ilmoitustietojen keräämistä yhteen palveluun ehdotettiin. Vastaajat näkivät tärkeänä myös asiantuntemuksen kehittämisen siten, että kunnissa olisi vieraslajeihin erikoistunut viranomainen.

Useissa vastauksissa ehdotettiin vieraslajeja koskevan sääntelyn kehittämistä. Vastaajat kokivat, että maanomistajat pitäisi lailla velvoittaa torjumaan vieraslajeja, ja kaupunki tai kunta olisi velvoitettava huolehtimaan alueistaan esimerkiksi kasvien ja etanoiden torjunnan osalta. Vieraseläinten osalta ehdotettiin, mm. valkohäntäkauriin statuksen muuttamista riistalajista haitalliseksi vieraslajiksi, jolloin metsästyksen vapautuisi. Petopolitiikkaa ehdotettiin myös muutettavan petoystävällisemmäksi valkohäntäkauriin kannan saattamiseksi kuriin. Vastauksissa nousi esiin myös tiukempi rajavalvonta, jotta vieraslajeja ei pääsisi Suomeen. Torjunnan laiminlyömisestä kaivattiin sanktioita lainsäädäntöön.

Vieraslajeja koskevan torjunnan motivoimiseksi ehdotettiin useita keinoja. Yksi ehdotuksista oli puhelimen vieraslajisovellus, jossa havainnon sijainti ja torjuntastatus tallentuisivat paikkatietona kartalle, ja lupien hankinta onnistuisi sovelluksen avulla. Havainnon status voitaisiin merkitä esimerkiksi värikoodilla; ilmoitettu, lupa saatu, talkoot ja seurannassa. Lisäksi ehdotettiin torjuntajätteen hyödyntämistä energiakäytössä tai ravintona, mikä antaisi torjunnalle lisäarvoa. Torjunnan pelillistäminen erilaisen havaintojen keräämiseen tai torjumiseen kannustavien kännykkäpelien avulla saattaisi houkuttaa vapaaehtoistyöhön myös nuoria. Ideakilpailujen avulla voitaisiin mobilisoida keksijät, innovoijat ja insinöörit etsimään uusia ratkaisuja vieraslajiongelmaan. Kunnan ja valtion työpaikoilla voitaisiin lisätä hyötyliikuntaa järjestämällä työhyvinvointipäiviä talkoohengessä vieraslajitorjunnan merkeissä.

2.6.3 Torjuntatoimet, leviämisen ehkäisytoimet ja niiden edistäminen

Torjuntatoimien toteuttamiseen, esimerkiksi talkoilla, kaivattiin tietoa ja asiantuntemusta. Vastaajat toivoivat ohjausta torjuntatapahtumiin, jotta torjunta toteutetaan oikealla tavalla ja oikea-aikaisesti. Lisätietoa kaivattiin mm. siitä, minne torjunnassa syntyvät kasvijätteet voi toimittaa tuhottavaksi. Ohjeistusta kaivattiin myös puutarhajätteiden oikeaoppiseen hävittämiseen. Jätehuoltoyritykset voisivat ohjeistaa kitkentäjätteen hävittämisessä, myös eri mittakaavaisille torjuntahankkeille (jättesäkillinen vs. kokonainen pellollinen).

Yhtenä ehdotuksena mainittiin kyläyhdistysten vapaaehtoisille suunnattu ”kyläiltapaketti”, jossa vieraslajitapahtuman järjestäminen olisi yhden soiton päässä ulkoistettuna asiantuntijalle, joka vastaisi kysymyksiin ja suunnittelisi tapahtuman mainostuksen ja ohjeistuksen. Vastauksissa korostui myös, että torjuntatoiminnan tulisi olla pitkäjänteistä. Lyhyen kampanjan jälkeen tilanne saattaa palautua ennalleen tai jopa pahemmaksi. Torjuntatalkoiden ja muiden tapahtumien toteuttamisen helpottamiseksi kaivattiin keskitetysti tarjolla olevaa tietoa alueista, joissa torjuntatoimenpiteitä saa toteuttaa.

Torjuntatoimenpiteiden resursoimiseksi tehtiin useita ehdotuksia. Vastaajat ehdottivat, että työllistämistuilla voisi palkata niittäjiä ja perkaajia tai työllistää nuoria ja koululaisia kesätöihin. Vastauksissa nousi esiin myös asevelvollisten ja vankien hyödyntäminen työvoimana torjunnassa. Vapaaehtoistoiminnan aktivoimiseksi ehdotettiin kitkentäbileitä, joissa kitkentätalkoiden jälkeen järjestettäisiin puutarhajuhlat. Vieraslajien leviämisen ehkäisemiseksi ideoitiin esimerkiksi ruusunmarjojen poimintatalkoita.

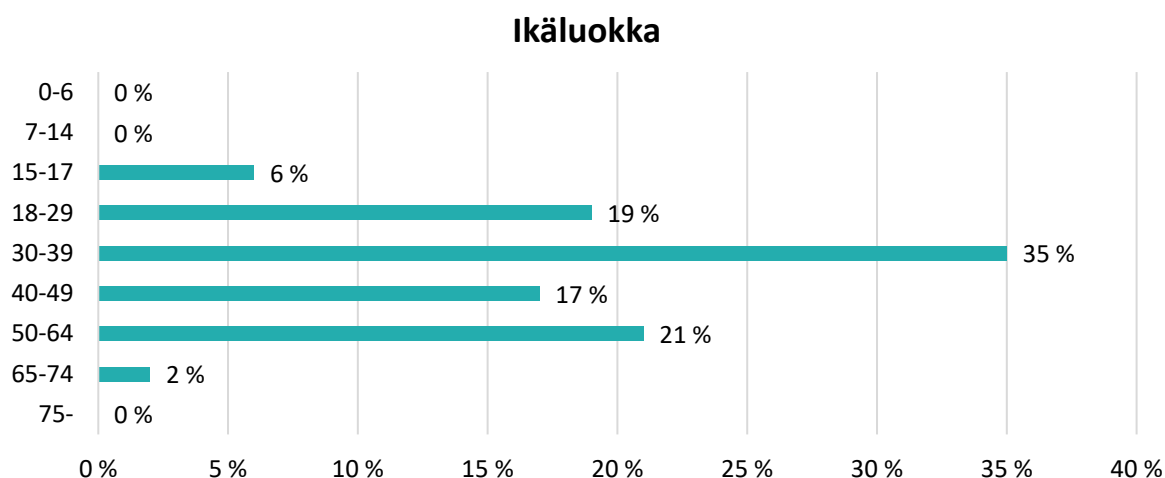

Jättiputken torjuntaa. Kuva: Miia Korhonen.

3 Karjalan tasavallan kyselyn vastaajat ja tulokset

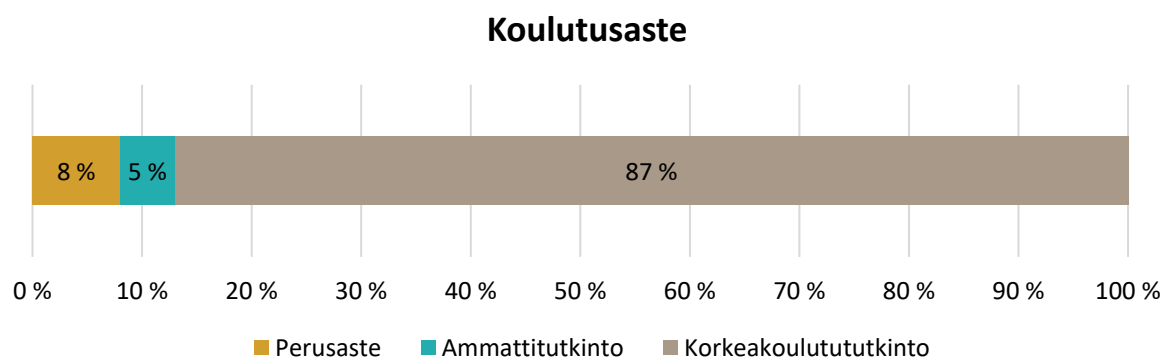
3.1 Vastaajien taustatekijät

Vastauksia Karjalan tasavaltaan kohdistettuun Webropol-kyselyyn saatiin yhteensä 84. Vastaaminen aloitettiin yhteensä 120 kertaa, eli 70 % vastaajista suoritti kyselyn loppuun asti. Innokkaimmin vastasivat 30–39-vuotiaat, joiden osuus vastaajista oli kolmannes (Kuva 19). Nuorten aikuisten 18–29- ja 50–64-vuotiaiden osuudet olivat molemmat noin viidennes vastaajista. Webropol-kyselyllä ei tavoitettu lainkaan alle 15-vuotiaita tai yli 75-vuotiaita. Myös 65–74-vuotiaiden osuus vastaajista oli hyvin matala. Alun perin tavoitteena oli kerätä vastauksia koululaisilta ja dacha-osuuskunnissa verkkopohjaisen kyselyn lisäksi paperisella kyselylomakkeella, mutta Covid 19 -pandemia vaikeutti vastausten keräämistä. Lomakkeen avulla olisi mahdollisesti tavoitettu myös nyt tavoittamattomiksi jääneitä ikäluokkia.

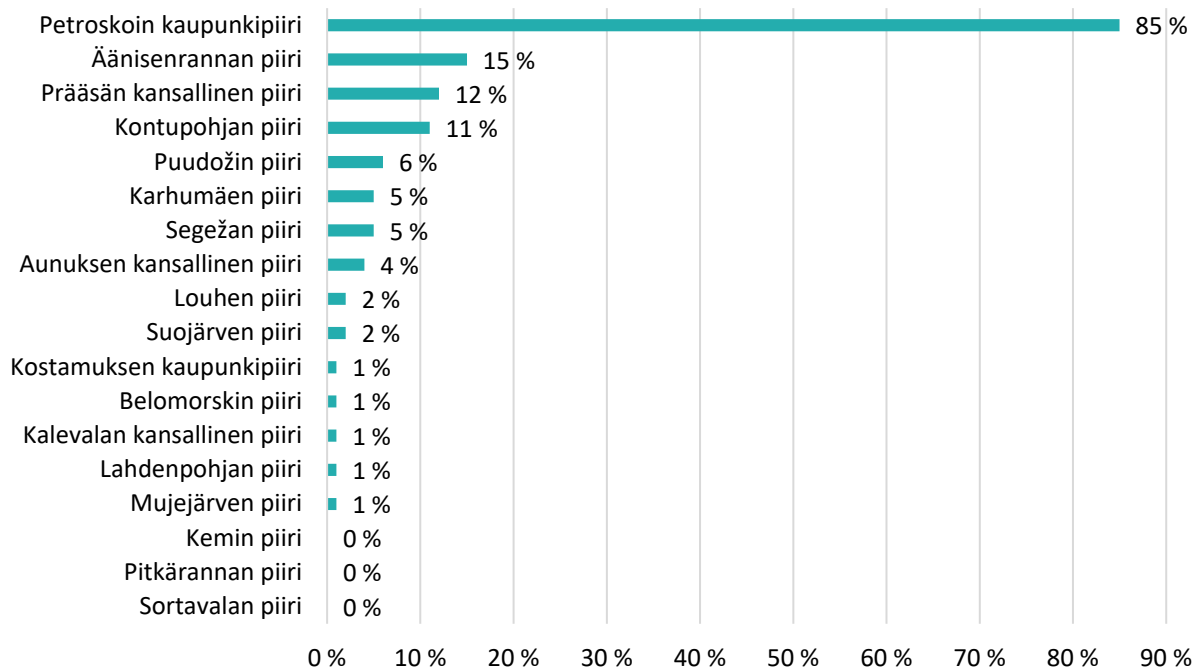
Kuva 19. Vastaajien (n= 84) jakautuminen eri ikäryhmiin.

Vastanneista liki 90 % oli suorittanut korkeakoulututkinnon (Kuva 20). Suurin osa, 85 %, ilmoitti viettävänsä aikaa säännöllisesti, esimerkiksi asumisen tai mökkeilyn vuoksi Petroskoin kaupunkipiirissä (Kuva 21). Lähes kolme neljäsosaa vastaajista myös omisti tai vieraili säännöllisesti loma-asunnollaan (dacha) Karjalan tasavallan alueella. Nuoremmat ikäluokat omistivat tai vierailivat loma-asunnoilla vanhempia (40–64-vuotiaiden ikäluokkia) useammin. Kaikissa ikäluokissa kuitenkin vähintään 60 % joko omisti tai vieraili säännöllisesti loma-asunnolla.

Kuva 20. Vastaajien (n=83) jakautuminen eri koulutusasteisiin.

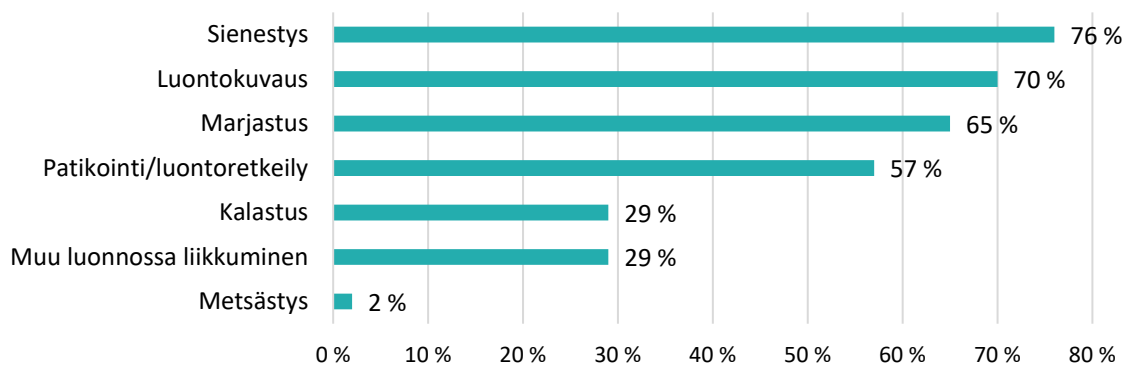
Missä piirissä vietät aikaa säännöllisesti? (asuminen, mökkeily)

Kuva 21. Vastaajien (n= 84) sijoittuminen eri piireihin eli kysymykseen ”missä piirissä vietät säännöllisesti aikaasi?” vastanneiden osuus kaikista vastanneista. Vastaajat saivat valita useita vaihtoehtoja. Vastausten lukumäärä: 128

Luontoon liittyvistä harrastuksista sienestys, luontokuvaus ja marjastus olivat suosituimpia, ja niitä harrasti yli kaksi kolmasosaa vastaajista (Kuva 22). Lisäksi patikointia tai luontoretkeilyä harrasti yli puolet vastaajista. Vähiten suosittua oli metsästys. Tarkastelimme eroja harrastuksissa eniten vastanneiden ikäluokkien (18–64-vuotiaat) osalta. 30–64-vuotiaita kiinnosti kaikkein eniten sienestys, mutta myös luontokuvaus ja 40–64-vuotiailla marjastus olivat suosiossa. 30–39-vuotiailla sienestyksen ja luontokuvauksen rinnalle nousi patikointi ja luontoretkeily. 18–29-vuotiailla luontokuvaus, marjastus ja luontoretkeily olivat tasoissa, ja sienestys kiinnosti hieman vähemmän.

Luontoon liittyvät harrastukset

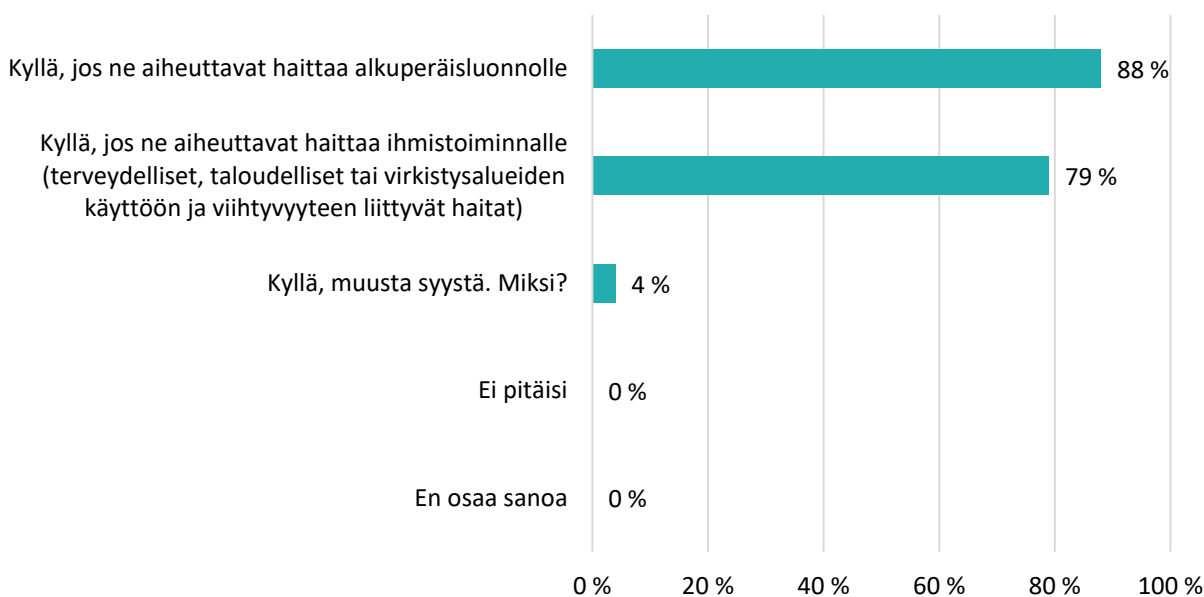

Kuva 22. Vastaajien (n=84) luontoon liittyvät harrastukset ja niiden yleisyys (%) vastaajien keskuudessa. Vastaajat saivat valita useita harrastuksia. Yhteensä vastauksia annettiin 276.

3.2 Vastaajien vieraslajituntemus ja torjuntatoimet

Vastaajista liki 90 % oli sitä mieltä, että haitalliset vieraslajit tulee torjua, jos ne aiheuttavat haittaa alkuperäisluonnolle (Kuva 23). Hieman alle 80 % oli sitä mieltä, että torjuntaa tulee tehdä, mikäli haitalliset vieraslajit aiheuttavat haittaa ihmistoiminnalle, mm. terveydellisiä, taloudellisia, virkistyskäyttöön ja viihtyvyyteen liittyviä haittoja. Muina syinä mainittiin esimerkiksi, että haitalliset vieraslajit voivat syrjäyttää paikallisia lajeja. Yksikään vastaaja ei ollut sitä mieltä, ettei haitallisia vieraslajeja tulisi torjua.

Pitäisikö haitalliset vieraslajit mielestäsi torjua?

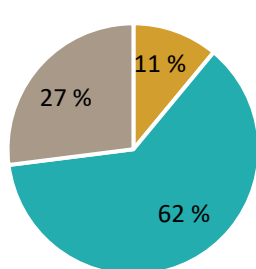

Kuva 23. Vastaajien (n= 84) näkemykset haitallisten vieraslajien torjunnan tarpeellisuudesta. Vastaajat pystyivät valitsemaan useita vaihtoehtoja. Vastausten lukumäärä: 143.

Vieraslajituntemusta selvitettiin kyselyssä kahdella erillisellä kysymyksellä, joista ensimmäisessä kysyttiin yleisesti vieraslajituntemuksesta ja toisessa haitallisista vieraslajeista. Vastaajista kaksi kolmasosaa oli kuullut vieraslajeista ja tunsi niistä muutamia yleisimpiä (Kuva 24). Vieraslajit ilmoittivat tuntevansa hyvin hieman alle kolmannes vastaajista, ja hieman yli kymmenesosa kertoi, ettei tiennyt mitä vieraslajit ovat. Parhaiten vieraslajeja ilmoittivat tuntevansa 50–64-vuotiaat, joista puolet kertoi tuntevansa vieraslajit hyvin. Myös hieman yli kolmannes 40–49-vuotiasta ilmoitti tuntevansa vieraslajit hyvin.

Haitallinen vieraslaji -termin ilmoitti tuntevansa hieman yli puolet vastaajista, ja noin 40 % tunsi määritelmän osittain (Kuva 25). Alle 10 % vastaajista ei tiennyt, mitä haitallisella vieraslajilla tarkoitetaan. Vastaamalla ”ei” tai ”tiedän osittain”, kyselyyn aukesi termien selitys, mikä mahdollisti uuden oppimisen kyselyn avulla.

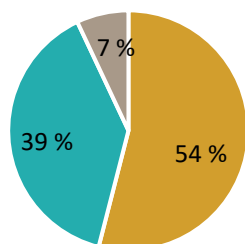
Mikä seuraavista väittämistä kuvaa parhaiten tietämystäsi vieraslajeista?

- En tiedä, mitä vieraslajit ovat
- Olen kuullut vieraslajeista ja tunnen niistä muutamia yleisimpiä
- Tunnen vieraslajit hyvin, koska joudun työssäni / harrastuksessani olemaan niiden kanssa tekemisissä

Kuva 24. Vastaajien (n=84) tietotaso vieraslajeista itsensä arvioimana.

Tiedätkö, mitä haitallisella vieraslajilla tarkoitetaan?

- Tiedän
- Osittain
- En tiedä

Kuva 25. Vastaajien (n=84) tietotaso haitallisten vieraslajien määritelmästä.

Kyselyllä selvitettiin myös, onko vastaajien tiedossa vieraslajeja, jotka ovat levinneet vastaajan asuttamassa kunnassa. Hieman yli puolet vastaajista listasi lajeja (Taulukko 4). Eniten mainintoja saivat jättiputki (Kuva 26), espanjansiruetana (Kuva 27) ja kanadanmajava. Mainituista lajeista puutiainen ja villisika eivät ole vieraslajeja alueella.

Taulukko 4. Vastaajien (N=44) mainitsemat oman kunnan alueella levinneet vieraslajit.

Eliöryhmä	Vastaajien nimeämät lajit
Kasvit	jättiputki ja -palsami, lupiini, vesirutto
Nisäkkäät	kanadanmajava ja villisika (ei ole vieraslaji)
Nilviäiset	espanjansiruetana
Muut selkärangattomat	koloradonkuoriainen, peruna- ja mansikkanematoda, puutiainen (ei ole vieraslaji)

Kuva 26. Jättiputkia. Kuva: Luontoturva, Miia Korhonen.

Lajeja nimenneiltä vastaajilta (n=43) kysyttiin, onko osa kyseisistä lajeista ilmestynyt ihmisen toiminnan seurauksena. 70 % vastaajista oli sitä mieltä, että osa lajeista oli ilmaantunut ihmisen toiminnan kuten puutarhanhoidon tai kalastuksen vaikutuksesta. Noin joka kymmenes vastaaja oli sitä mieltä, että lajit olivat levinneet luonnollisesti, ja hieman alle viidesosa ei osannut vastata kysymykseen.

Vastaajilta kysyttiin myös, onko kyseisten lajien joukossa haitallisia vieraslajeja. Liki 90 % kysymykseen vastanneista vastasi kyllä. Haittoina mainittiin elintilan valtaaminen alkuperäisiltä lajeilta, jättiputkien aiheuttamat palovammat, majavien aiheuttamat vahingot metsille ja metsätaloudelle, puutiaisten (Kuva 28) levittämät vaaralliset taudit sekä etanoiden aiheuttamat vahingot puutarhataloudelle ja kotipuutarhoille (Taulukko 5). Yllä mainituista puutiaisia (siperianpuutiainen ja puutiainen) ei ole luokiteltu vieraslajeiksi. Puutiaisten leviämialue on kuitenkin laajentunut viime aikoina merkittävästi.

Kuva 27. Espanjansiruetana. Kuva: Luontoturva, Miia Korhonen.

Kuva 28. Puutiaista ei ole luokiteltu vieraslajiksi Venäjällä, vaikka se mainittiin useissa vastauksissa. Kuva: Demitar Boevski.

Mainituista lajeista laajasti levinneiksi mainittiin jättiputki, villisika (ei ole vieraslaji alueella), lupiini ja kanadanmajava, paikallisesti levinneiksi jättipalsami, lupiini ja koloradonkuoriainen. Liki 70 % (26 vastaajaa) vastaajista totesi vieraslajien levinneen laajalti ja aiheuttavan haittaa.

Taulukko 5. Vastaajien haitallisiksi vieraslajeiksi mainitsemat lajit ja niiden aiheuttamat haitat.

Haitta	Esimerkkejä	Mainittuja vieraslajeja
Alkuperäisluontoon ja luonnon monimuotoisuuteen kohdistuvat haitat	Elintilan valtaaminen alkuperäisiltä lajeilta	Vieraslajit ylipäänsä
Lähiympäristölle aiheutuvat haitat	Vahingot puutarhataloudelle ja kotipuutarhoille	espanjansiruetana
Yhteiskunnalliset haitat	Vahingot metsille ja metsätaloudelle	kanadanmajava
	Vahingot maataloudelle	koloradonkuoriainen
Terveydelliset haitat	Vaaralliset taudit	puutiainen (ei ole vieraslaji)
	Palovammat	jättiputki

3.3 Ihmisen vaikutus vieraslajien leviämiseen ja leviämisen torjunta

Vastaajille esitettiin erilaisia väittämiä toimenpiteistä, joiden avulla voidaan auttaa estämään vieraslajien leviämistä (Taulukko 6). Kysymyksen tarkoituksena oli kiinnittää huomiota ihmistoimintaan, jonka avulla haitalliset vieraslajit leviävät. Kysely myös pyrki lisäämään tietoisuutta tavoista rajoittaa haitallisten vieraslajien leviämistä uusille alueille. Kysymys on muokattu Suomeen kohdennetun kyselyn kysymyksestä ”Miten voisit omalla toiminnallasi estää haitallisten vieraskasvi- tai eläinlajien leviämistä?”

Jokaisen väittämän yhteydessä vastaajista kaksi kolmasosaa tai useampi oli sitä mieltä, että toimenpiteen avulla voidaan estää vieraslajien leviäminen. Eri mieltä oli vain harva. Hieman yli kymmenes vastaajista oli sitä mieltä, ettei muualta tuotujen eläimien vapauttaminen luontoon edistänyt vieraslajien leviämistä tai tuntemattomien kasvien istuttaminen puutarhaan ollut ongelmallista vieraslajien leviämisen näkökulmasta.

Taulukko 6. Oletko samaa mieltä, että seuraavat toimenpiteet voivat auttaa estämään vieraslajien leviämistä? (n=80–82).

Väittämä	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
Älä käytä tai siirrä uusille alueille multaa, joka voi sisältää haitallisten vieraslajien siemeniä tai juuria	82 %	5 %	13 %
Puhdista veneesi ja kalastusvälineesi ennen niiden siirtämistä uusille vesistöille	75 %	5 %	20 %
Älä istuta tuntemattomia kasveja puutarhaasi, erityisesti jos ne on tuotu muilta alueilta	68 %	11 %	21 %
Älä vapauta muualta tuotuja eläimiä luontoon	74 %	12 %	13 %
Ilmoita vieraslajihavaintoja viranomaisille (listaus organisaatioista) ja vieraslajiportaaliin	79 %	6 %	15 %
Osallistu vapaaehtoistoimintaan, jonka tavoitteena on vieraslajien torjunta	74 %	6 %	20 %

3.4 Tiedon saanti ja jakaminen vieraslajeista

Liki puolet vastaajista oli saanut tietoa vieraslajeista sosiaalisesta ja paikallisesta mediasta (Kuva 29). Myös oppilaitokset, vieraslaji- ja lajiportaalit sekä muut internetsivustot sekä tuttavapiiri olivat tärkeitä tiedonjakokanavia. Internetsivustoja sekä sosiaalista ja paikallista mediaa hyödynsivät etenkin 30–39-vuotiaat. 50–64-vuotiaat suosivat paikallista mediaa, mutta saivat tietoa myös sosiaalisesta mediasta. Nuorilla ja nuorilla aikuisilla koulutuksen merkitys oli suuri. Tämän lisäksi 18–29-vuotiaat saivat tietoa myös tuttavapiiriltään paikallisen median ja sosiaalisen median lisäksi. Paikallisviranomaisten osuus vastauksissa mainituista tiedonsaantikanavista oli alhainen kuten myös erilaisten messujen ja tapahtumien. Paikallisviranomaisten olematonta osuutta voi selittää se, että lainsäädäntö ei velvoita paikallisviranomaisia viestimään vieraslajiasioista, eikä viranomaisilla ole riittävästi resursseja tarttua ongelmaan.

Mistä kanavista olet saanut tietoja vieraslajeista? (%)

Kuva 29. Kanavat, joista vastaajat (n=83) ovat saaneet tietoja vieraslajeista. Vastaajat pystyivät valitsemaan useampia vaihtoehtoja. Vastausten lukumäärä: 204.

iNaturalist-sovellus ei ollut vastaajille ennestään tuttu vieraslajien tunnistuksessa, ja vain 13 % vastaajista (n=82) oli kokeillut sitä aikaisemmin. Sovellusta käyttäneistä yhdestätoista vastaajasta lajintunnistuksessa olivat onnistuneet melkein kaikki (91 %). Vieraslajihavainnoista oli ilmoitettu vieraslaji- tai lajitietopankkiin harvoin, ja vain 6 % vastaajista ilmoitti tehneensä näin.

3.5 Vieraslajitoiminnan kehittäminen

Kyselyssä toivottiin ideoita vieraslajien leviämisen tehokkaammaksi estämiseksi ja tietoisuuden lisäämiseksi. Vastauksia kysymykseen tuli yhteensä 14 kappaletta. Vastaukset liittyivät erityisesti vieraslajitorjunnan viestinnän kehittämiseen sekä vapaaehtoistoiminnan käytännön ohjeistuksen kehittämiseen. Ammattilaisten roolia korostettiin ohjauksen järjestämisessä. Viestinnän ja ohjeistuksen lisäksi

toivottiin selkeyttä vieraslajihavaintojen ilmoittamiseen. Torjunnasta haluttiin tehdä pitkäjänteisempää ja jatkuvaa osallistamalla paikallishallinto- ja dacha-osuuskunnat mukaan torjuntaan. Vastauksissa mainittiin myös torjunnan lisääminen ja oikea-aikaisuus sekä lupakysymykset.

Tietojärjestelmien kehittäminen

”Aina herää kysymys: mihin ilmoitan havaintojani?”

Viestintä ja yleinen ohjeistus

”Ehdotan, että järjestetään mainoskampanjoja sosiaalisessa mediassa, paikallisessa TV:ssa, bussipysäkeillä yms.”

”Ohjeet torjuntaan myös sosiaalisen mediaan (esim. vKontakte-sivuille).”

Käytännön ohjeistus

”Jättiputkea pitää torjua, mutta koska kasvin torjunta on vaarallista, se pitää antaa ammattilaisille tai ohjeistaa ihmisiä omatoimiseen torjuntaan hyvin.”

”Kun järjestetään vapaaehtoistapahtumia (talkoot), pitää mukaan kutsua ammattilaisia, jotka näyttävät ja ohjeistavat vieraslajien torjuntaan.”

Hallinnon rooli

”Jos halutaan, että vieraslajien torjunnasta tulee jatkuvaa ja kestävää, tulee paikallishallinto ja dacha-osuuskunnat saada mukaan”

Torjunnan lisääminen

”Laajat vieraslajikasvustot pitää niittää ja sillä estää siementen muodostamista”

Lainsäädännön muuttaminen

”Kanadanmajavia tulisi antaa ampua ilman lupaa”

Japanintatar. Kuva: Luontoturva, Miia Korhonen.

4 Yhteenveto ja johtopäätökset

Suomessa vieraslajikysely innoitti lähes viisisataa (n= 475) henkilöä vastaamaan kyselyyn. Vastausten perusteella henkilöt ovat olleet hyvin tietoisia vieraslajeista, ja valtaosa ilmoitti erottavansa vieraslajit tulokaslajeista. Kyselyn vastaajajoukon antamista vastauksista tuskin pystytään tekemään yleistyksiä keskivertosuomalaisen tietämyksestä tai kokemuksista vieraslajien torjunnasta. Otos on oletettavasti voinut, koska sen jakelu tapahtui kohderyhmälle, joka oli jo osoittanut kiinnostusta vieraslajeihin. Tulokset antavat kuitenkin hyvän kuvan vieraslajeista kiinnostuneiden henkilöiden käsityksistä ja tietotasosta. Karjalan tasavallassa vastaajajoukko (n=84) jäi huomattavasti pienemmäksi kuin Suomessa. Karjalan tasavallassa asuvat vastaajat olivat lähes kaikki korkeasti koulutettuja (90 %), kun taas Suomessa vastaajien koulutustaso vaihteli enemmän, joskin suurin osa vastaajista oli korkeakoulutettuja (72 %). Seuraavaksi käymme läpi keskeisimmät tulokset Suomen ja Karjalan tasavallan kyselyistä, jonka jälkeen vertailemme vastauksien eroja ja samankaltaisuuksia liittyen vieraslajien tietämykseen ja niiden torjuntakeinoihin. Lopuksi (4.3) kokoamme yhteen vastaajien esille tuomia toimenpide-ehdotuksia.

4.1 Vieraslajien tunnistus ja torjunta Suomessa

Merkittävä osa vastaajista ilmoitti joko tuntevansa vieraslajit hyvin tai useamman lajin. Valtaosa vastaajista sanoi olevansa tietoisia oman maakuntansa vieraskasvilajeista ja hieman pienempi osa (76 %) vieraseläinlajeista. Vastaajista vain reilu puolet ilmoitti olevansa kiinnostunut myös vesiekosysteemien vieraslajeista. Vastaajien tieto oman maakuntansa vesistöihin levinneistä vieraslajeista oli selvästi alhaisempi kuin maalla esiintyvistä lajeista. Vastaajien ilmoittamaa tietämystä kartoitettiin kysymällä lajeista. Vastauksissa vieraseläinlajeiksi nimettiin myös lajeja, jotka eivät määritelmällisesti ole sellaisia, mutta kasvilajien osalta samanlaista sekaannusta ei esiintynyt. Virheellisten vieraslajitunnistusten määrä oli alhainen, joten tulosten perusteella vieraslajituntemus oli vastaajilla korkealla tasoa.

Vastaajat tunnistivat laajasti maaekosysteemeissä tavattavien vieraslajien aiheuttamia uhkia alkuperäisluonnolle ja luonnon monimuotoisuudelle, omaan lähiympäristöön, terveydelle ja laajemmin yhteiskunnalle. Vastauksissa nousi huoli alkuperäislajiston syrjäyttämisestä, pienpetojen uhkasta linnustolle sekä niittyjen ja hiekkarantojen valtaamisesta. Vesiekosysteemien vieraslajeista koettiin aiheutuvan eniten haittaa vesistöjen virkistyskäytölle (esim. uimiselle), jonka mainitsi noin kolmasosa vastaajista.

Vastaajat hahmottivat suhteellisen hyvin ihmisen myötävaikutuksen vieraslajien leviämisen ja valtaosa antoi näistä esimerkkejä. Ihmiset ovat vapauttaneet tai istuttaneet lajeja tarkoituksellisesti luontoon (esim. täpläräpu), ja moni toiminta myös levitti lajeja tahattomasti. Näitä ovat maasiirrot tai puutarhajätteen väärä käsittely ja hävittäminen luontoalueille. Lisäksi monet ihmisten Suomeen tuomat koristekasvit ovat saattaneet vahingossa "karata" puutarhoista tai viheralueilta.

Lähes kaikki vastaajat kertoivat, miten he ovat saaneet tietoa vieraslajeista. Yleisimmät tietolähteet olivat vieraslaji- ja lajiportaalit tai muut internetsivustot. Sosiaalisella medialla ja paikallisella medialla oli myös merkittävä rooli tiedonvälityksessä. Lisäksi lähipiiristä saatu tieto oli kohtuullisen yleistä. Mielinkiintoista tuloksissa on ns. epävirallisten (lähipiiri, some) tietolähteiden osuus.

Vieraslajien torjuntaan ja toiminnan kehittämiseen vastaajat antoivat lukuisia ideoita liittyen lajien tunnistamiseen, leviämisen estämiseen, torjuntatyöhön, resurssointiin, ilmoittamiseen, vapaaehtoistoiminnan järjestämiseen, hallintoon ja viestintään. Esittelemme näitä tuloksia kohdassa 4.4.

4.2 Vieraslajien tunnistus ja torjunta Karjalan tasavallassa

Vastaajista kaksi kolmasosaa ilmoitti kuulleensa vieraslajeista ja tuntevansa niistä muutamia yleisimpiä, neljäosa tunsivat vieraslajit hyvin, ja hieman yli kymmenesosa ei tiennyt, mitä vieraslajilla tarkoitetaan. Kysymykseen haitallisista vieraslajeista hieman yli puolet vastasi tuntevansa määritelmän.

Vastaajien mielestä haitallisia vieraslajeja tuli torjua, jos ne aiheuttavat haittaa alkuperäisluonnolle tai ihmistoiminnalle. Vastaajat nimesivät useita omassa kunnassaan levinneitä vieraslajeja ja niiden aiheuttamia haittoja esimerkiksi metsätaloudelle, puutarhoille, luonnon monimuotoisuudelle ja ihmisten terveydelle. Eniten mainintoja saivat jättiputki, espanjansiruetana ja kanadanmajava. Suurin osa vastaajista myös oli sitä mieltä, että lajit olivat ilmestyneet ihmisen toiminnan kuten puutarhanhoidon tai kalastuksen vaikutuksesta. Lajeista laajasti levinneiksi mainittiin jättiputki, lupiini, kanadanmajava ja villisika, joka ei kuitenkaan ole vieraslaji alueella. Vastaajat olivat useimmiten myös samaa mieltä toimenpiteistä, joita tulisi suorittaa vieraslajien leviämisen estämiseksi. Yksimielisimpiä oltiin siitä, ettei uusilla alueilla tule käyttää tai siirtää multaa, joka voi sisältää haitallisten vieraslajien siemeniä tai juuria. Liki neljä viidesosaa vastaajista oli myös samaa mieltä väittämän ”ilmoita vieraslajihavainnosta viranomaisille ja vieraslajiportaaliin” kanssa. Kuitenkin vain harva oli ilmoittanut vieraslajihavainnoista viranomaiselle tai johonkin vieraslaji- tai lajitietopankkiin.

Vastaajien yleisimpiä tietolähteitä vieraslajiasioissa olivat paikallinen ja sosiaalinen media sekä koulut, korkeakoulut- tai muut oppilaitokset. Oppilaitokset korostuivat etenkin nuoremmilla ikäluokilla, kun taas työikäiset suosivat erilaisia medioita ja internetiä. Myös tuttavapiiriltä oli kysytty vieraslajiasioista. Kukaan ei ollut saanut tietoa vieraslajeista paikallisviranomaisilta, sillä lainsäädäntö ei velvoita paikallisviranomaisia puuttumaan asiaan.

Vieraslajitoiminnan kehittämiseen liittyvään kysymykseen saatiin yhteensä 14 vastausta. Vastaukset liittyivät erityisesti vieraslajitorjunnan viestinnän kehittämiseen sekä vapaaehtoistoiminnan käytännön ohjeistuksen kehittämiseen. Ammattilaisten roolia korostettiin torjuntatapahtumien ohjauksen järjestämisessä. Viestinnän ja ohjeistuksen lisäksi toivottiin selkeyttä vieraslajihavaintojen ilmoittamiseen. Torjunnasta haluttiin tehdä pitkäjänteisempää ja jatkuvaa osallistamalla paikallishallinto- ja dachaosuuskunnat vahvemmin mukaan torjuntaan. Vastauksissa mainittiin myös torjunnan lisääminen, oikea-aikaisuus ja lupakysymykset.

4.3 Suomen ja Karjalan tasavallan tulosten vertailu – erot ja yhtäläisyydet

Suomeen ja Karjalan tasavaltaan suunnatut kyselyt erosivat toisistaan sisällöllisesti. Hyödynsimme Suomen kyselyssä enemmän avovastauksia ja kysyimme laajemmin vieraslajien torjunnasta ja eri ekosysteemeissä esiintyvien vieraslajien leviämisestä.

Suomeen suunnattuun kyselyyn saatiin huomattavasti suurempi otos, 450 vastaajaa, kun taas Karjalan tasavallan kyselyyn vastasi yhteensä 84 henkilöä. Molempiin kyselyihin vastanneet olivat keskimääräistä koulutetumpia, liki yhdeksän kymmenestä Karjalan tasavallassa ja kolme neljäsosaa Suomessa oli korkeasti koulutettuja. Vastaajat liikkuvat luonnossa eri aktiviteettien parissa, ja molempiin kyselyihin vastanneista suuri osa myös omisti loma-asunnon tai vieraili säännöllisesti loma-asunnolla. Karjalan tasavallan kyselyyn vastanneissa 30–39-vuotiaat olivat suurin ikäluokka, kun taas Suomessa kysely kiinnosti eniten 40–64-vuotiaita.

Vieraslajituntemus oli kyselytulosten perusteella Suomessa vahvempaa kuin Karjalan tasavallassa. Suomessa yksikään vastaajista ei ilmoittanut, ettei tietäisi, mitä vieraslajit ovat, ja liki kaikki tiesivät joko täysin tai osittain eron haitallisten vieraslajien, vieraslajien ja tulokaslajien välillä. Karjalan tasavallassa kaksi kolmasosaa vastaajista ilmoitti kuulleensa vieraslajeista ja tuntevansa niistä muutamia yleisimpiä, neljäosa tunsivat vieraslajit hyvin ja hieman yli kymmenesosa ei tiennyt, mitä vieraslajilla tarkoitetaan. Kysymykseen haitallisista vieraslajeista hieman yli puolet vastasi tietävänsä, mitä haitallisella vieraslajilla tarkoitetaan.

Molempiin kyselyihin vastanneet olivat samaa mieltä siitä, että haitalliset vieraslajit tulee torjua, jos ne aiheuttavat haittaa luonnon monimuotoisuudelle tai ihmistoiminnalle. Karjalan tasavallassa haitta ihmistoiminnalle sai suhteessa enemmän mainintoja kuin Suomessa. Karjalan tasavallan kyselyssä kukaan vastaajista ei vastannut, ettei haitallisia vieraslajeja tulisi torjua, ja Suomessakin vain harva, 2 % vastanneista, ei kokenut torjuntaa tärkeäksi.

Karjalan tasavallassa eniten mainintoja vastaajan asuttamassa kunnassa levinneistä vieraslajeista saivat jättiputki, espanjansiruetana ja kanadanmajava. Suomessa taas eniten mainitut vieraseläinlajit olivat supikoira, minkki sekä espanjansiruetana ja yleisimmät vieraskasvilajit lupiini, jättipalsami ja kurttu-ruusu. Myös jättiputki ja kanadanmajava mainittiin, mutta edellä mainittuja harvemmin. Molemmissa kyselyissä mainittujen vieraslajien joukossa oli haitallisia vieraslajeja, joiden arvioitiin aiheuttavan haittaa luonnon monimuotoisuudelle, ihmisten terveydelle, yhteiskunnalle (esim. maa- ja metsätaloudelle) sekä lähiympäristölle (esim. puutarhoille). Suomen kyselyssä mainittiin enemmän erilaisia haittoja verrattuna Karjalan tasavaltaan toteutettuun kyselyyn.

Suomessa toteutetussa kyselyssä kysyttiin myös talkoisiin ja muihin torjuntatapahtumiin osallistumisesta. Karjalan tasavallan kyselyssä samaa kysymystä ei ollut mukana, sillä ainoastaan DIAS-hanke oli järjestänyt torjuntatapahtumia alueella. Osa näistä oli myös jouduttu perumaan koronaviruksen vuoksi. Suomessa ihmiset olivat pääasiassa torjuneet vieraslajeja itsenäisesti, mutta moni oli tietoinen maakunnassaan järjestetyistä tapahtumista.

Suomessa vastaajat saivat tietoa vieraslajiasioista useimmiten internetistä ja vieraslajiportaalista, sosiaalisesta ja paikallisesta mediasta sekä lähipiiriltään. Myös Karjalan tasavallassa korostui sosiaalisen ja paikallisen median rooli. Näiden lisäksi koulut ja oppilaitokset olivat tärkeässä asemassa vieraslajitiedon välittäjinä. Karjalan tasavallassa vain harva oli ilmoittanut havainnoistaan iNaturalist-sovelluksella tai vieraslajiportaaliin. Suomessa havaintojen ilmoittaminen oli selvästi yleisempää, ja jopa 40 prosenttia vastaajista oli ilmoittanut havainnoistaan viranomaiselle tai vieraslaji- tai lajitietopankkiin. Suomessa vieraslajeista ilmoittamiseen onkin panostettu ja paikallisviranomaiset ovat aktiivisia vieraslajiasiodien suhteen. Karjalan tasavallassa vieraslajiasioihin ei ole kiinnitetty yhtä paljon huomioita kuin Suomessa, eikä paikallisviranomaisilla ole ollut resursseja tarttua ongelmaan.

Ideoita vieraslajitoiminnan kehittämiseksi saatiin useita. Suomeen suunnattuun kyselyyn vastauksia tuli yhteensä 219, Karjalan tasavallassa vastausten määrä jäi neljääntoista. Temaattisesti ideat olivat samankaltaisia sekä Suomessa että Karjalassa. Vastaajat toivoivat esimerkiksi viestinnän parantamista, ohjausta tapahtumiin, paikallishallinnon roolin selkiytystä, resursseja sekä muutoksia vieraslajilainsäädäntöön. Myös torjunnan pitkäjänteisyyden tukeminen sekä vieraslajihavaintojen ilmoittamisjärjestelmien kehittäminen mainittiin. Suomessa ideoitiin myös erilaisia tapoja motivoida ihmisiä mukaan toimintaan ja kehitettiin järjestelmien toimivuutta, Karjalan tasavallassa taas toivottiin parempaa viestintää siitä, mihin havaintoja voi ilmoittaa.

4.4 Toimenpidesuositukset Suomen kyselyn pohjalta

Lopuksi kokosimme yhteen toimenpide-ehdotukset, joita Suomen kyselyyn vastanneet henkilöt ehdottivat (Taulukko 7). Toimenpiteet on ryhmitelty sen mukaan kenelle toimijalle ne ensisijaisesti kuuluvat tai tulisi osoittaa. Monet toimenpiteet vaativat luonnollisesti eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Tässä raportissa emme nosta esille jo käytössä olevia toimenpiteitä tai tuo esille hyviksi tunnistettuja toimenpiteitä. Raportin liiteosaan on kuitenkin listattu linkkejä sivustoille ja hankkeisiin, joissa esitetään tietoa vieraslajeista ja käytössä olevia torjuntakeinoja.

Taulukko 7. Suomen kyselyn pohjalta laaditut toimenpide-ehdotukset vieraslajien torjunnan edistämiseksi ja ketkä (toimija) ovat vastuussa toimenpiteen toteutumisesta.

Toimija	Teema	Toimenpide-ehdotus	Toimenpiteen toteutus
Kunta	Resurssit	Varataan kunnille resursseja vieraslajitoiminnan toteuttamiseen	<ul style="list-style-type: none"> • Luodaan kuntiin virka vieraslajeihin erikoistuneelle viranomaiselle.
Kunta	Työllistämistoimet ja seuratoiminnan rahoitus	Edistetään eri ryhmien työllistymistä ja rahoitetaan seuratoimintaa	<ul style="list-style-type: none"> • Työllistetään koululaisia kesätöihin ja työttömiä työllistämistuilla. • Ostetaan torjunta alaan erikoistuneilta yrityksiltä. • Rahoitetaan seurojen toimintaa talkootyön avulla.
Valtio, kunta, yksityinen sektori, tutkija	Koulutus	Lisätään vieraslajiope- tusta kansalaisopis- toissa, kouluissa ja päi- väkodeissa	<ul style="list-style-type: none"> • Järjestetään infokampanjoita. • Koostetaan kouluille opetuspaketti vieraslajeista ja niiden torjunnasta. • Tarjotaan kursseja torjuntavälineiden käytöstä tai vieraspetopyynnistä.
Media, tutkija, kunta, valtio	Viestintä ja asenteisiin vaikuttaminen	Viestitään haitallisten vieraslajien aiheuttamista ongelmista eri kanavissa, sekä valtakunnallisesti että paikallisesti	<ul style="list-style-type: none"> • Levitetään tietoa vieraslajien torjunnassa onnistuneista projekteista. • Tuodaan esiin vieraslajien aiheuttamia haittoja tutkimustiedon avulla. • Viestitään vieraslajiasioista valtamedioissa, sosiaalisessa mediassa ja postitse eri ryhmien tavoittamiseksi. • Tuodaan infotauluja luontokohteisiin.
Valtio	Säätely	Velvoitetaan ja/tai kannustetaan eri toimijoita ja maanomistajia torjumaan haitallisia vieraslajeja	<ul style="list-style-type: none"> • Luodaan maanomistajille, kunnille ja kaupungeille velvoite vieraslajien torjuntaan lainsäädännön kautta. • Tiukennetaan rajavalvontaa ja asetetaan sanktioita sen laiminlyönnistä.
Valtio	Säätely	Lisätään joustavuutta petopolitiikkaan ja vieraslajien metsästyksen	<ul style="list-style-type: none"> • Lisätään joustavuutta petopolitiikkaan. • Muutetaan valkohäntäkauriin status haitalliseksi vieraslajiksi metsästyksen vapauttamiseksi.
Valtio, kunta, tutkija, yksityinen sektori, kansalaisjärjestö	Yhden luukun periaate	Helpotetaan vieraslajitoiminnan järjestämistä kehittämällä vastuunjakoa ja tietojärjestelmiä	<ul style="list-style-type: none"> • Luodaan torjuntasovellus, joka kokoaa havainnot, torjuntatilanteen, luvat ja tapahtumat yhteen paikkaan. • Kartoitetaan vieraslajiesiintymiä ja saatetaan ne paremmin kuntien tietoon. • Helpotetaan maanomistajan selvittämisprosessia. • Helpotetaan torjuntaluvan saantia. • Selkiytetään torjuntavastuita (kunta, maanomistaja) ja tietoa siitä, millä alueilla vieraslajeja saa torjua. • Muokataan ilmoitusjärjestelmiä käyttäjäystävällisemmiksi ja kerätään tiedot yhteen palveluun.

Toimija	Teema	Toimenpide-ehdotus	Toimenpiteen toteutus
Valtio, kunta, yksityinen sektori, kansalaisjärjestö, tutkija	Uusien osallistujien tavoittaminen	Innostetaan uusia osallistujia vieraslajitoiminnan pariin	<ul style="list-style-type: none"> Etsitään havaituille vieraslajiesiintymille kummeja kaupunginosittain. Kummien tehtävänä on jatkaa torjuntaa, kunnes esiintymä on onnistuttu hävittämään. Houkutellaan nuoria mukaan torjuntaan pelillistämällä havaintojen kerääminen ja torjunta. Järjestetään työhyvinvointipäiviä talkoohengessä. Järjestetään ideakilpailuja. Järjestetään ja tiedotetaan torjunnan haastekampanjoista valtamedioissa ja sosiaalisessa mediassa. Järjestetään tutustumisretkiä ja ekskursioita vieraslajien pahoin vaivaamille alueille. Toteutetaan vieraslajikalenteri, joka sisältää tietoa ja vuosikellon vieraslajien oikea-aikaisesta torjunnasta ja torjuntatoimenpiteistä. Järjestetään torjuntatapahtumia uudella konsepteilla.
Kunta, tutkija, yksityinen sektori, kansalaiset, kansalaisjärjestöt	Tapahtumat	Mahdollistetaan tapahtumien järjestäminen vapaaehtoisvoimin uusien palvelukonseptien ja toimivan ohjauksen avulla	<ul style="list-style-type: none"> Laaditaan selkeät toimintaohjeet ja tarjotaan välineet vieraslajien torjuntaan. Keskitetään viestintää, mainontaa ja ohjeistusta yhdelle toimijalle, joka avustaa ryhmiä vieraslajien toiminnan järjestämisessä. Järjestetään ohjausta torjuntatapahtumiin, jotta torjuntatoimet ovat oikea-aikaisia, kohdistuvat sopiville alueille, menetelmät ovat tarkoituksenmukaisia ja tukevat torjunnan pitkäjänteisyyttä.

Liite 1 – Vieraslajien torjuntaan liittyviä hankkeita ja nettisivuja Suomessa

DIAS - Osaamisen ja aineistojen vaihdon yhteistyöverkosto. Hankkeessa luodaan verkosto avoimelle vieraslajiaineistojen ja –osaamisen vaihtamiselle Suomen ja Venäjän Karjalan välillä. Yhteistyötä vieraslajien aiheuttamien haittojen vähentämiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi tehdään paitsi tutkimuslaitosten, myös viranomaisten ja vapaaehtoisjärjestöjen toimesta. Hanke on myönnetty rajanylittävää yhteistyötä tukevan Karelia CBC -ohjelman kautta, jota rahoittavat Euroopan unioni, Suomi ja Venäjä. Hankkeessa järjestettiin kesällä 2021 valtakunnalliset vieraslajitalkoot 17.5.-22.8.2021. Hankkeen kesto on 11/2018–9/2021. [Linkki DIAS-hankkeen verkkosivuille](#), [linkki DIAS ja ViekasLife -hankkeiden kesällä 2021 järjestämien Soolotalkoiden verkkosivuille](#).

Inspect – Kansainvälistä yhteistyötä haitallisten vieraskasvilajien torjuntaan. Suomessa ja Ruotsissa toimiva Interreg Botnia -Atlantica -hanke on perustettu haitallisten vieraskasvilajien torjuntatyötä varten. Hankkeen torjuntatyön kohdelajit ovat jättipalsami sekä kurturuusu. Hankkeessa laaditaan kohdelajeille erilliset toimintasuunnitelmat, joita voidaan hyödyntää malleina muiden haitallisten vieraslajien torjunnassa. Lisäksi tiedotetaan ja innostetaan yleisöä sekä käynnistetään rajoja ylittävää yhteistyötä, joka jatkuu hankkeen päättymisen jälkeen. Hankkeen kesto 2020–2022. [Linkki INSPECT-hankkeen verkkosivuille](#).

Laji.fi-nettisivusto, Sivustolla voi tallentaa luontohavaintoja lajitietokeskuksen portaaliin. Tallentamalla lajihavaintosi johonkin Lajitietokeskuksen palveluun, tuot sen tutkijoiden ja muiden tiedontarvitsijoiden käytettäväksi ja valintasi mukaan Laji.fi portaaliin julkisesti nähtäväksi. Voit ilmoittaa yksittäisiä havaintoja, pitää omaa havaintopäiväkirjaa tai osallistua kansalaistiedehankkeisiin. [Linkki laji.fi -verkkosivustolle](#).

Lapin vieraskasvit tunnetuksi ja haltuun. Lapin maa- ja kotitalousnaisten toteuttamassa hankkeessa edistetään Lapin maakunnan kylien ja maaseutumaiseman säilyttämistä ja suojelua. Hankkeen tavoitteena on ennallistaa ja kohentaa Lapin kylien ja maaseutumaiseman kulttuuri- ja luonnonperintöä torjumalla luonnolle haitallisten vieraslajien leviäminen maisemaan. Hanke tarjoaa apuja ja neuvoja mm. vieraskasvien tunnistukseen, torjuntasuunnitelmiin, torjuntatalkoisiin, vieraskasvijätteen oikeaoppiseen hävittämiseen sekä tiedottamiseen. Hankkeen kesto 1/2020–12/2021 [Linkki Lapin vieraskasvit tunnetuksi ja haltuun -hankkeen verkkosivuille](#).

Maa- ja metsätalousministeriö, vieraslajit. Sivustolla on runsaasti tietoa mm. haitallisten vieraslajien hallintasuunnitelmista, kansallisesta vieraslajistrategiasta, vieraslajilainsäädännöstä sekä linkkejä dokumentteihin ja esitteisiin. [Linkki maa- ja metsätalousministeriön vieraslajeja käsittelevälle verkkosivustolle](#).

Martat, Marttojen nettisivuilta löytyy tietoa haitallisista vieraslajeista, niiden aiheuttamista haitoista, torjunnasta ja kotipuutarhan vieraslajeista. Martat ovat myös mukana Viekas LIFE-hankkeessa, jossa he toimivat tiedon välittäjinä, verkostoituvat oman paikkakuntansa muiden toimijoiden kanssa, järjestävät marttailtoja ja muita tapahtumia sekä innostavat ja opastavat vieraslajien kartoitukseen ja torjuntaan. [Linkki Marttojen vieraslajeja käsittelevälle verkkosivustolle](#).

Pure - Prevention and Utilization of Invasive Alien Species. Hankkeen tavoitteena on lisätä tietoa vieraskasvilajeista ja niiden haitallisuudesta ympäristölle. Hankkeessa kehitetään tehokkaampia keinoja torjua jättiputkea sekä etsitään erilaisia hyötykäyttämällisyyksiä jättiputkelle. Hankkeessa järjestetään neuvontaa ja opastusta vieraskasvilajeista ja niiden torjunnasta kouluille ja paikallisille yhteisöille Etelä-Savossa, Pietarissa ja Leningradin alueella. Hankkeen kesto 1/2021–11/2022. [Linkki hanketietoihin Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun verkkosivustolla](#).

Suomen vieraslajit – projekti iNaturalistFI:ssä. Liittymällä projektiin voit kerätä havaintoja vieraslajeista. iNaturalistin kautta tehdyt havainnot Suomen vieraslajiluetteloon kuuluvista lajeista näkyvät Lajitietokeskuksen portaaleissa. Vieraslajien torjunta on lain mukaan maanomistajan vastuulla, mutta aina maanomistaja ei tiedä niiden esiintymisestä. Talkootoimintaa tai muuta torjuntaa on helpompaa kohdentaa, kun havainnot löytyvät laji.fi ja vieraslajit.fi kartoilta. Projektin ovat perustaneet ViekasLife- ja DIAS-projektit. [Linkki Suomen vieraslajit -projektiin iNaturalistFI:ssä](#)

Terve askel luontoon – Allergia- iho- ja astmaliiton sekä WWF Suomen yhteinen hanke torjui haitallisia vieraslajeja ja viesti luonnon terveysvaikutuksista. Hankkeessa järjestettiin vieraslajitalkoita ja muita tapahtumia ympäri Suomea sekä annettiin vinkkejä ja tehtiin oppaita omatoimitalkoisiin. Hankkeen kesto 2017–2020. [Linkki Terve askel luontoon -hankkeen verkkosivuille.](#), [Linkki Terve askel luontoon -hankkeen tekemiin oppaisiin](#)

Viekas (VierasKasvi) LIFE on Suomen luonnonsuojeluliiton koordinoima haitallisten vieraslajien kartoitukseen, torjuntaan ja tietoisuuden levittämiseen keskittyvä hanke. Haitalliset vieraslajit aiheuttavat vahinkoa luonnolle, terveydelle ja taloudelle, ja vaikutukset tulevat kasvamaan ilmaston lämmetessä. Hankkeen nettisivuilta löydät tietoa haitallisista vieraslajeista, niiden vaikutuksista ja havaintojen ilmoittamisesta. Hanke järjestää myös kaikille avoimia ja maksuttomia infotilaisuuksia ja kursseja haitallisista vieraslajeista sekä kouluvierailuja ja torjuntatapahtumia. Hankkeen kesto 8/2018–12/2023. [Linkki Viekas LIFE-hankkeen verkkosivuille](#), [Linkki Viekas LIFE -hankkeen järjestämiin tapahtumiin](#)

Vieraslajit.fi -verkkosivusto tarjoaa tietoa vieraslajeista ja listat haitallisiksi säädetystä vieraslajeista, ohjeita havaintojen ilmoittamiseen ja torjuntaan, tietoa torjuntakeinoista, vieraslajitoiminnasta, säädöksistä ja linkkejä kansallisiin ja kansainvälisiin vieraslajihankkeisiin. [Linkki vieraslajit.fi -verkkosivustolle](#)

WWF Suomi - Vieraslajit, Verkkosivuilla kerrotaan vieraslajeista ja haitallisista vieraslajeista, ratkaisuista, lainsäädännöstä sekä WWF Suomen toiminnasta vieraslajien torjunnassa ja leviämisen estämisessä. Sivuilta saa myös tietoa vieraslajitalkoisiin osallistumisesta ja niiden järjestämisestä. [Linkki WWF Suomen vieraslajeja käsittelevälle verkkosivustolle.](#)

Kaupunkien ja kuntien verkkosivut, Katso myös lisätietoja vieraslajien torjunnasta kaupunkien ja kuntien omilta verkkosivuilta. Linkkejä muutamien isoimpien kaupunkien verkkosivuille:

- [Helsinki](#)
- [Espoo](#)
- [Tampere](#)
- [Vantaa](#)

Jättiputki ja lupiineja. Kuva: Natalia Räikkönen.

Lähteet

- Ballouard, J.M., Brischoux, F., Bonnet, X. 2011: Children prioritize virtual exotic biodiversity over local biodiversity. PLoS ONE 6, e23152.
- Celis-Diez, J.L., Muñoz, C.E., Abades, S., Marquet, P.A., Armesto, J.J. 2017: Biocultural Homogenization in Urban Settings: Public Knowledge of Birds in City Parks of Santiago, Chile. Sustainability 2017, 9(4), 485; <https://doi.org/10.3390/su9040485>
- EEA. 2019. Public awareness of biodiversity in Europe. <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/public-awareness-2/assessment> [Päivitetty 20.12.2019]
- Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1143/2014, annettu 22 päivänä lokakuuta 2014, haitallisten vieraslajien tuonnin ja leviämisen ennalta ehkäisemisestä ja hallinnasta. Euroopan unionin virallinen lehti. 35(L317): 35–55. <http://data.europa.eu/eli/reg/2014/1143/oj>
- Koivula, H. 2019. Vieraslajit – Osaamisen ja aineistojen vaihdon yhteistyöverkosto. Collaborative data and information exchange network for managing invasive alien species – DIAS. 21.8.2019. KARELIA CBC // Cross-border cooperation. <https://www.pohjois-karjala.fi/documents/33565/5466884/DIAS,%20Vieraslajit%20-%20Osaamisen%20ja%20aineistojen%20vaihdon%20yhteisty%C3%B6verkosto.pdf/3d967786-20d9-0175-059f-5b3bb9abbfe3>
- Laji.fi. 2021. Suomen lajitietokeskus. <https://laji.fi/> [Viitattu 9.4.2021.]
- Laki vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta. 1709/2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20151709>
- Maa- ja metsätalousministeriö. 2012. Kansallinen vieraslajistrategia. Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki. 126 s. https://vieras-cms.laji.fi/wp-content/uploads/2020/08/Vieraslajistrategia_web_pieni.pdf
- Maa- ja metsätalousministeriö. 2021. Vieraslajit. <https://mmm.fi/vieraslajit> [Viitattu 10.6.2021]
- Muratet, A., Pellegrini, P., Dufour, A., Arrif, T., Chiron, F., 2015. Perception and knowledge of plant diversity among urban park users, Landscape Urban Plann. 137, 95-106. doi: 10.1016/j.landurbplan.2015.01.003.
- Novoa, A., Dehnen-Schmutz, K., Fried, J. & Vimercati, G. 2017: Does public awareness increase support for invasive species management? Promising evidence across taxa and landscape types. Biological Invasions 19: 3691-3705.
- Pecl, G.T., Araújo, M.B., Bell, J.D., Blanchard, J., Bonebrake, T.C., Chen, I.C. ym. 2017: Biodiversity redistribution under climate change: Impacts on ecosystems and human well-being. Science, 355, eaai9214
- Soga, M. and Gaston, K. 2016. Extinction of experience: the loss of human–nature interactions. Frontiers in Ecology and the Environment. 1 March 2016.
- Tilastokeskus. 2020. Väestö iän ja sukupuolen mukaan, 1972–2020. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_vaerak/statfin_vaerak_pxt_11rd.px/table/tableViewLayout1/ [Päivitetty 31.3.2021]
- Vieraslajit.fi. 2021. Vieraslajit.fi-verkkosivusto. <https://vieraslajit.fi/> [Viitattu 8.6.2021]
- Walther, G-R., Post, E., Convey, P., Menzel, A., Parmesan, C., Beebee, T.J.C., Fromentin, J-M., Hoegh-Guldberg, O. & Bairlein, F. 2002: Ecological responses to recent climate change. Nature 416: 389-395.

ISBN 978-952-11-5424-9 (PDF)

ISSN 1796-1726 (verkkosivut)